

Augsta līmeņa grupa nediskriminācijas, līdztiesības un dažādības jautājumos

Apakšgrupa līdztiesības datu jomā

**Norādījumi par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu,
pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību**

EIROPAS KOMISIJA

Tiesiskuma un patērētāju ģenerāldirektorāts

D direktorāts — Vienlīdzīgas iespējas, vienlīdzība un Savienības pilsonība

D1 nodaļa — Diskriminācijas aizliegums un romu koordinācija

Eiropas Komisija

B-1049, Brisele

Norādījumi

par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību

Komisija vēlas izteikt pateicību FRA par lielo ieguldījumu, ko tā, izmantojot savas plašās zināšanas un pieredzi, sniegusi šo norādījumu izstrādē.

Manuskripts pabeigts 2021. gada septembrī.

PDF	ISBN 978-92-76-40980-9	doi: 10.2838/411443	DS-01-21-144-LV-N
-----	------------------------	---------------------	-------------------

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2021. gads

© Eiropas Savienība, 2021. gads

Eiropas Komisijas dokumentu atkalizmantošanas politiku īsteno, pamatojoties uz Komisijas Lēmumu 2011/833/ES (2011. gada 12. decembris) par Komisijas dokumentu atkalizmantošanu (OV L 330, 14.12.2011., 39. lpp.). Ja vien nav norādīts citādi, šo dokumentu atkalizmantot atļauts ar *Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0)* licenci (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Tas nozīmē, ka ir atļauta atkalizmantošana ar pienācīgu atsaukšanos uz dokumentu un norādēm uz grozījumiem.

Norādījumi par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību

Satura rādītājs

Preambula	8
Šo norādījumu konteksts un mērķis	9
Dati ir nepieciešami apzinātai rīcībpolitikas izvēlei	10
Par jēdzienu “rasu vai etniskā piederība”	11
Kas ir “līdztiesības dati”?	12
Norādījumu mērķis un struktūra	12
1. Kartēt esošos datu avotus, kas sniedz informāciju par rasu vai etnisko piederību (tai skaitā izmantotās kategorijas un to pamatā esošās definīcijas)	15
Pamatojums	15
Ieteikumi	15
Valstu prakses piemēri	16
2. Datiem, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības, veikt (potenciālo) lietotāju vajadzību novērtējumu	17
Pamatojums	17
Ieteikumi	18
Valstu prakses piemēri	18
3. Saskaņot ar rasu vai etnisko piederību saistītās definīcijas, klasifikācijas un iedalījumu kategorijās un iekļaut datus par rasu vai etnisko piederību ES un valstu apsekojumos	20
Pamatojums	20
Ieteikumi	21
Valstu prakses piemēri	23
Līdztiesības iestāžu pieejas saskaņošanas uzlabošanai — piemēri	24
4. Vākt un izmantot līdztiesības datus, pilnībā ievērojot ES Vispārīgo datu aizsardzības regulu un valsts datu aizsardzības noteikumus	24
Pamatojums	25
Ieteikumi	25
Valstu prakses piemēri	27
5. (Kā) apkopot informāciju par pašidentifikāciju, pamatojoties uz “rasu vai etnisko piederību”	27
Pamatojums	27
Ieteikumi	28
Valstu prakses piemēri	31
Piemēri no Pamattiesību aģentūras (FRA) veiktajiem apsekojumiem	33

6. Izmantot aizstājējinformāciju, vācot datus par rasu vai etnisko piederību (ja pašidentifikācija nav iespējama)	35
Pamatojums	35
Problēmas	35
Ieteikumi	36
Valstu prakses piemēri	37
7. Vākt datus par diskriminācijas pieredzi etniskās/rasu piederības dēļ galvenajās dzīves jomās 37	
Pamatojums	38
Ieteikumi	38
Valstu prakses piemēri	40
Piemēri no <i>FRA</i> apsekojumiem	41
8. Nodrošināt pietiekamu budžetu regulāriem apsekojumiem, lai vāktu vienlīdzības datus par rasu/etnisko piederību, jo īpaši gadījumos, kad administratīvo datu vākšana nav iespējama	43
Pamatojums	43
Ieteikumi	43
Valstu prakses piemēri	44
Citi ētiski apsvērumi par datu vākšanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību	44

Preambula

“Eiropas Savienība noraida teorijas, ar kuru palīdzību notiek mēģinājumi noteikt atsevišķu cilvēku rasu pastāvēšanu. Termina “rases piederība” lietošana (..) nenozīmē šādu teoriju pieņemšanu”¹.

Rase / rasu piederība un/vai etniskā piederība ir **sociāli konstrukti**, un tāpēc tie ir neatbilstoši cilvēces ģenētiskās daudzveidības apzīmētāji². Lai gan daži cilvēki sevi var identificēt kā baltādainu vai melnādainu personu, rasismu un rasu vai etnisko diskrimināciju bieži vien nosaka tas, kā sabiedrība iedala cilvēkus rasu stereotipiem pakļautās kategorijās.

Cilvēkiem bieži vien tiek piedēvēti vai uzspiesti priekšstati par rasi / rasu piederību, un tie var vērst rasu stereotipus pret citiem indivīdiem vai grupām, negatīvi ietekmējot viņu pieredzi un attieksmi pret viņiem. Rases / rasu piederības sociālais konstrukts atšķiras, bet var daļēji pārklāties ar cilvēku pašidentifikāciju, kas var būt krietni daudzveidīgāka un sarežģītāka parādība³.

Publikācijā [“UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses related to Ethnicity”](#) (4.184. punkts) etniskā piederība ir plaši definēta kā jēdziens, kas *“balstās uz kopīgu izpratni par etniskās grupas vai kopienas vēsturi un teritoriālo izcelsmi (reģionālo un nacionālo), kā arī uz tādām kultūras iezīmēm kā valoda vai reliģija. Respondentu izpratne vai uzskati par etnisko piederību, viņu ģimenes izcelsmes apzināšanās, tas, cik paaudzes dzīvojušas attiecīgajā valstī, un laiks, kas pagājis kopš imigrācijas, ir iespējamie faktori, kas ietekmē etniskās piederības norādīšanu tautas skaitīšanā. Etniskā piederība ir daudzdimensionāla un drīzāk ir process, nevis statisks jēdziens, tāpēc pret etnisko klasifikāciju jāattiecas elastīgi.”*

ES [Pamatlēmumā par rasismu un ksenofobiju](#) noteikts, ka *“jēdziens “izcelsme” galvenokārt attiecas uz personām vai personu grupām, kas ir cēlušās no personām, kuras var raksturot ar noteiktām pazīmēm (piemēram, rase vai ādas krāsa), bet iespējams, ka ne visas šīs pazīmes joprojām pastāv”*.

Saskaņā ar piemērojamajiem ES tiesību aktiem⁴ šajos norādījumos termins “rasu vai etniskā piederība” lietots, ar to norādot:

- diskriminācijas iemeslu.

Saskaņā ar dažās valstīs un ES dalībvalstīs iedibināto praksi, kur statistikas vajadzībām izmanto kategoriju “rasu vai etniskā piederība”, tai skaitā, lai uzsvētu diskrimināciju un nevienlīdzību, šajos norādījumos “rasu vai etniskā piederība” papildus apzīmē arī:

- vispārīgu statistikas (analītisku) kategoriju, kas ļauj sadalīt jebkurus datus, lai novērtētu līdztiesības stāvokli sabiedrībā;
- personas pašidentifikācijas un etniskās piesaistes aspektu, t. i., kā personisku pazīmi.

---

¹ [Padomes Direktīva 2000/43/EK \(2000. gada 29. jūnijs\), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības](#) (6. apsvēruma). Sk. arī [ES rasisma apkarošanas rīcības plānu 2020.–2025. gadam](#), 1. lpp.

² Sk. [Yudell M. et al. \(2016\), “Taking race out of human genetics”, Science 351 \(6273\):564-565](#). Un: [Zack, N. \(2018\), “Social Construction and Racial Identities”](#) izdevumā [Zack, N., “Philosophy of Race. Palgrave Philosophy Today”](#). Palgrave Macmillan, Cham.

³ [Ontario valdība \(2018\), “Data Standards for the Identification and Monitoring of Systemic Racism”](#). Datu standarti rasisma apkarošanai — Padomes rīkojums 897/2018.

⁴ [Padomes Direktīva 2000/43/EK \(2000. gada 29. jūnijs\), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības](#) (“Rasu vienlīdzības direktīva”), kā arī Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 10. un 19. pants.

Lai apzināti izvēlētos rīcībpolitiku diskriminācijas apkarošanai un vienlīdzīgas attieksmes veicināšanai, likumdevējiem un politikas veidotājiem ir vajadzīgi dati par cilvēku sociālo stāvokli un rasisma un diskriminācijas pieredzi rasu vai etniskās piederības dēļ.

Tomēr, oficiālajā statistikā ieviešot tādas kategorijas kā “rasu vai etniskā piederība”, pastāv risks, ka šāds iedalījums kategorijās tiks reproducēts sociāli un izmantots, lai nepareizi apzīmētu cilvēkus⁵. Tas noteiktu sociālo grupu pārstāvjiem var radīt negatīvas sekas, kas izriet no neobjektīvām (potenciāli stereotipiskām) uzskatu sistēmām, ko šāda sociālā kategorizācija var atbalstīt⁶.

Lai to risinātu, statistisko (analītisko) kategoriju izmantošanā jebkurai datu vākšanai vai datu sadalīšanai vienmēr būtu jāvadās pēc svarīgākā cilvēktiesību principa — “*nenodarīt kaitējumu*”, kā ierosināts ANO Augstā cilvēktiesību komisāra biroja (OHCHR) publikācijā “[Human Rights-based Approach to Data](#)”.

Nenodarīt kaitējumu nozīmē, ka **nevienu datu vākšanas darbība nedrīkst radīt vai pastiprināt pastāvošo diskrimināciju, aizspriedumus vai stereotipus** un ka savāktie dati ir jāizmanto ar tiem aprakstīto grupu un visas sabiedrības labā.

Attiecīgi šajos norādījumos ir atzīta un vēlreiz apstiprināta OHCHR uz cilvēktiesībām balstītā pieeja datiem un tās principu kopums, kas attiecas uz līdzdalību, datu sadalīšanu, pašidentifikāciju, pārredzamību, privātumu un pārskatatbildību⁷.

Šo norādījumu konteksts un mērķis

Dati par līdztiesību ir būtiski, lai novērtētu etnisko minoritāšu un citu rasu stereotipiem pakļautu grupu stāvokli un tādējādi efektīvi cīnītos pret rasismu un strukturālo nelīdztiesību⁸. Dati atklāj diskriminācijas un nevienlīdzības būtību un apmērus⁹ un ļauj pamatoti veidot uz pierādījumiem balstītu politiku. Regulāri un sistemātiski vācot līdztiesības statistiku, dalībvalstis var novērtēt diskriminācijas novēršanas tiesību aktu pareizu piemērošanu, uzraudzīt saistību ievērošanu cilvēktiesību jomā un sekot līdzi progresam, kas panākts, lai sasniegtu līdztiesības mērķus, kuri noteikti

---

⁵ Šajā saistībā ir jānorāda uz diviem aspektiem: a) valodas lietojumu nav iespējams ierobežot — to lieto ne tikai informēti komunikācijas speciālisti sabiedrībā, un b) komunikācijas speciālistu apzinātie nodomi nav vienīgie faktori, kas veido jēdziena vai kategorijas sociālo nozīmi.

⁶ Liberman, Z. et al. (2017), “[The origins of social categorization](#)”, *Trends in Cognitive Sciences*, Vol. 21, Issue 7, 556.–568. lpp.

⁷ Tomēr nevajadzētu vispārēji aizliegt publicēt datus, kas varētu negatīvi atspoguļot noteiktas grupas, ja tie attiecas uz praksi, ar ko pārkāpj cilvēku cieņu un tiesības. Piemēram, datu publicēšana par sieviešu dzimumorgānu kropļošanu var tikt uzskatīta par esošo stereotipu nostiprināšanu attiecībā uz noteiktām grupām, kurās šī prakse notiek, taču tas tiek darīts arī sabiedrības un cietušo sieviešu un meiteņu tiesību labā. Datu vācējiem un citām atbildīgajām ieinteresētajām personām, sniedzot un interpretējot šādus datus, ir jārikojas atbildīgi.

⁸ [Padomes leteikumā par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību](#) ar sistēmisko vai strukturālo diskrimināciju saprot “*diskrimināciju, ko atspoguļo nevienlīdzība, kas izriet no tiesiskā regulējuma, politikas un prakses — nevis apzināti, bet virknes tādu institucionālo faktoru dēļ, kas raksturo tiesiskā regulējuma, politikas un prakses izstrādi, īstenošanu un pārskatīšanu*” (20. lpp.).

⁹ FRA (2021), “[Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#)”. Atzinums. Luksemburga: Publikāciju birojs.

ES ekonomikas pārvaldības instrumentos, piemēram, [Eiropas pusgadā](#) vai globālās programmās, piemēram, [ANO Ilgtspējīgas attīstības programmā 2030. gadam](#).

Līdz šim tikai dažas valstis izmanto visaptverošas sistēmas vai koordinētu pieeju līdztiesības datu vākšanai un izmantošanai, kas ļautu atklāt nevienlīdzību rasu vai etniskās piederības dēļ. Ja tādi dati ir pieejami, tie bieži vien nav aktuāli vai nav salīdzināmi starp dažādiem laikposmiem un ģeogrāfiskajiem reģioniem; bieži vien tiem ir ierobežots tvērums, kā arī tie nav pārredzamā veidā pieejami publiskajā telpā.

To atzīstot, 2018. gadā ES Augsta līmeņa grupa nediskriminācijas, līdztiesības un dažādības jautājumos (“augsta līmeņa grupa”) izveidoja Apakšgrupu līdztiesības datu jautājumos (“apakšgrupa”), lai atbalstītu dalībvalstu centienus uzlabot līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu. Tā uzdeva ES Pamattiesību aģentūrai (FRA) veicināt apakšgrupas darbu, saskaņā ar aģentūras pilnvarām izstrādājot metodes un standartus, lai uzlabotu līdztiesības datu salīdzināmību, objektivitāti un ticamību Eiropas līmenī¹⁰.

Līdz šim apakšgrupa ir izstrādājusi:

- [nesaistošu pamatnostādņu kopumu par līdztiesības datu vākšanu un izmantošanu](#);
- [daudzsološu prakses piemēru apkopojumu par līdztiesības datu vākšanu](#) valstu līmenī;
- [diagnostikas kartēšanas rīku](#), lai palīdzētu dalībvalstīm kartēt esošos līdztiesības datu avotus un noteikt datu nepilnības.

2020. gadā apakšgrupas pilnvaras tika pagarinātas līdz 2025. gadam, lai atbalstītu Eiropas Komisijas centienus īstenot konsekventu pieeju līdztiesības datu vākšanai attiecībā uz datiem, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības. Lai sasniegtu šo mērķi, apakšgrupa piekrita izstrādāt praktiskus norādījumus dalībvalstīm par to, kā uzlabot tādu datu vākšanu, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības.

Dati ir nepieciešami apzinātai rīcībpolitikas izvēlei

“Būtu jāizvirza mērķis, lai dalībvalstis, pilnībā ņemot vērā savu nacionālo kontekstu, virzītos uz tādu datu vākšanu, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības, lai aptvertu gan subjektīvo diskriminācijas un viktimizācijas pieredzi, gan rasisma un diskriminācijas strukturālos aspektus. Šiem datiem vajadzētu būt visaptverošiem, uzticamiem, regulāriem un savlaicīgiem; integrētiem ES un valstu apsekojumos; gan reprezentatīviem, gan salīdzināmiem.” [ES rasisma apkarošanas rīcības plāns 2020.–2025. gadam](#), 16. lpp.

2020. gadā ES veica nozīmīgus pasākumus, lai panāktu visaptverošāku pieeju rasisma, ksenofobijas un ar to saistītās neiecietības apkarošanai, un pieņēma savu pirmo [ES rasisma apkarošanas rīcības plānu 2020.–2025. gadam](#). Plānā ir pievērsta uzmanība gan individuālām, gan strukturālām (institucionalizētām) rasisma izpausmēm un izklāstīti vairāki konkrēti pasākumi, lai iegūtu “pareizos datus apzinātai rīcībpolitikas izvēlei”. Tajā ir pausts aicinājums spert nopietnāku soli uz priekšu ceļā uz jaunu pieeju datu vākšanai par līdztiesību un dalībvalstis mudinātas uzlabot pēc rasu vai etniskās piederības sadalītu datu vākšanu.

---

¹⁰ [Padomes Regula \(EK\) Nr. 168/2007 \(2007. gada 15. februāris\), ar ko izveido Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru, OV L 53, 22.2.2007.](#)

Tas atbilst [Durbanas deklarācijai un rīcības programmai](#), kurā valstis tiek mudinātas “vākt, apkopot, analizēt, izplatīt un publicēt ticamus statistikas datus valstu un vietējā līmenī un veikt visus citus ar to saistītos pasākumus, kas nepieciešami, lai regulāri novērtētu to personu un personu grupu stāvokli, kas ir rasisma, rasu diskriminācijas, ksenofobijas un ar to saistītās neiecietības upuri”.

Uz nepieciešamību pēc datiem par etnisko piederību ir norādījusi arī Eiropas Revīzijas palāta savā 2016. gada īpašajā ziņojumā “[ES politikas iniciatīvas un finansiālais atbalsts romu integrācijai](#)”, kurā tā aicināja Komisiju sadarboties ar dalībvalstīm, lai izstrādātu kopēju metodiku, un mudināt tās vākt statistikas datus par etnisko piederību.

Covid-19 pandēmija ir būtiski ietekmējusi līdztiesību visā pasaulē: tiem, kuri jau ir visvairāk pakļauti diskriminācijas un nevienlīdzības riskam (piemēram, vecāka gadagājuma cilvēki, personas ar invaliditāti, etnisko minoritāšu pārstāvji, romi un nomadi, bezpajumtnieki vai cilvēki, kas dzīvo pārapdzīvotības apstākļos), bija un ir daudz lielāks risks saslimt vai nomirt no šī vīrusa¹¹.

Tomēr lielākajā daļā ES valstu oficiāli pieejamo veselības aizsardzības statistiku par Covid-19 nebija iespējams (pilnībā) sadalīt pēc rasu vai etniskās piederības. Tas negatīvi ietekmēja aizsardzības pasākumu efektivitāti vīrusa izplatības ierobežošanai, kā arī to informācijas un profilakses kampaņu efektivitāti, kas bija vērstas uz cilvēkiem un grupām ar paaugstinātu inficēšanās risku.

Par jēdzienu “rasu vai etniskā piederība”

*Farkas*¹² norādījusi: “Rasu, etniskā un valstiskā piederība ir mainīgs lielums, kas ietver tautību, ādas krāsu, izcelsmi, minoritāšu reliģiju, minoritāšu valodu, minoritāšu kultūru un tradīcijas. Kopā ar ārvalstnieka un imigranta statusu šīs pazīmes ir visizplatītākie rasu vai etniskās piederības apzīmētāji, kas visskaidrāk redzami, vācot datus par nevienlīdzību, kas noteikti balstās uz šiem rādītājiem.” Turklāt šīs sociālās kategorijas ir atzītas par savstarpēji saistītām, lai gan juridiski tās nav skaidri nošķirtas. Tāpēc ir nepieciešama rūpīga analīze, lai noteiktu, vai diskriminācijas pamatā ir rasu vai etniskā piederība, vai arī kāds šos jēdzienus veidojošs elements, piemēram, minoritāšu reliģija¹³.

Vairāki spriedumi judikatūrā, piemēram, attiecībā uz romiem, paplašina etniskās diskriminācijas interpretāciju, ņemot vērā arī sociālo atstumtību un telpisko segregāciju¹⁴. Turklāt imigranti un imigrantu pēcnācēji tiek identificēti, izmantojot kategorijas, kas raksturo viņu imigranta statusu, piemēram, pilsonība(-as), izcelsmes valsts, vecāku izcelsmes valsts, imigrācijas gads un mājās lietotā valoda. Attiecībā uz imigrantiem un imigrantu pēcnācējiem šādas kategorijas parasti izmanto kā etniskās piederības aizstājējus valstīs, kurās tā sauktās “etniskās statistikas” vākšana ir aizliegta ar likumu.

Kad runa ir par diskriminācijas pieredzi, svarīgi kļūst jautājumi par to, kā citi (tie, kas diskriminē) uztver kādu cilvēku, pamatojoties uz uztvertiem ārējiem attiecinājumiem. Citu cilvēku izmantotie

¹¹ FRA ir publicējusi regulārus ziņojumus par [Covid-19 ietekmi uz pamattiesībām](#) 2020. un 2021. gadā.

¹² Farkas, L. (2017), “[The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#)”, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 8. lpp.

¹³ Farkas, L. (2017), “[Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#)”, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 9. lpp.

¹⁴ D.H. u. c. pret Čehijas Republiku, pieteikums Nr. 57325/00, 2007. gada 13. novembra virspalātas spriedums, un Yordanova u. c. pret Bulgāriju, pieteikums Nr. 25446/06, 2012. gada 5. jūnija spriedums (sk. Farkas, 2017, 9.f lpp.).

attiecinājumi ne vienmēr ir saistīti ar personas pašidentifikāciju. Kā norādījusi Farkas, “diskriminācija rasu un etniskās piederības dēļ reti kad rodas kā reakcija uz indivīda pašidentifikāciju saistībā ar piederību pie noteiktas rases vai etniskās grupas. Tādi procesi kā attiecināšana vai piedēvēšana, citādošana, grupēšana un stereotipizēšana rada, ievieš vai uzspiež rasu vai etnisko piederību. Rasu vai etniskā identitāte var neatbilst tam, kā to uztver vai pieņem trešā persona. Identitāte ir nepastāvīga un laika gaitā var mainīties. Tomēr tas ne vienmēr ietekmē to, kā attiecīgo personu uztver. Rasu un etniskās piederības koncepcija var tikt uzspiesta arī kopienas iekšienē un ietekmēt savstarpēji saistītas identitātes un atšķirīgas intereses.”¹⁵

Turklāt cilvēka identitāte ietver vairākas savstarpēji saistītas pazīmes, kas ir jāatzīst — ne tikai rasu vai etnisko piederību, bet arī dzimumu, vecumu, seksuālo orientāciju, invaliditāti un spējas un citas personiskās iezīmes¹⁶.

Plašāku informāciju par rasu vai etniskās piederības definīcijas teorētisko un tiesisko regulējumu skatīt Komisijas ziņojumā “[Analysis and comparative review of equality data collection practices in the field of ethnicity in the EU](#)”.

Kas ir “līdztiesības dati”?

[Eiropas rokasgrāmatā par līdztiesības datiem](#) un [Pamatnostādnēs par līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#) “līdztiesības dati” ir definēti kā jebkura informācija, kas ir noderīga, lai aprakstītu, analizētu, argumentētu un pieņemtu lēmumus par līdztiesības stāvokli. Informācija pēc būtības var būt kvantitatīva vai kvalitatīva. Tā varētu ietvert apkopotus datus, kas atspoguļo nevienlīdzību vai tās cēloņus vai sekas sabiedrībā.

Līdztiesības statistiku var apkopot no vairākiem datu avotiem, piemēram, tautas skaitīšanas, administratīviem reģistriem, mājsaimniecību un individuāliem apsekojumiem, viktimizācijas apsekojumiem un attieksmes apsekojumiem. Citi avoti varētu ietvert sūdzību datus (tai skaitā, piemēram, apkopotus sūdzību iesniedzēju un likumpārkāpēju profilus), krimināltiesvedību datus (tai skaitā tiesu statistiku un datus par tiesu lietu iznākumu, kā arī, piemēram, piedāvāto kompensāciju / piemērotajām sankcijām), kā arī citus datu vākšanas veidus, kas ietver diskriminācijas testus, darba devēju un pakalpojumu sniedzēju īstenoto daudzveidības uzraudzību un datus, ko izmanto mākslīgā intelekta un mašīnmācīšanās algoritmu apmācībai.

Datus, kas sadalīti pēc noteiktām personiskām pazīmēm, tai skaitā vecuma, dzimuma, rasu vai etniskās piederības, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, seksuālās orientācijas un dzimtes identitātes, var izmantot, lai apkopotā līmenī statistikas vajadzībām sagatavotu datus par līdztiesību, ar nosacījumu, ka tas tiek darīts, pilnībā ievērojot tiesību normas un attiecīgos izņēmumus¹⁷.

Norādījumu mērķis un struktūra

Reaģējot uz [ES rasisma apkarošanas rīcības plānu 2020.–2025. gadam](#) un citu grupu aicinājumiem uzlabot pēc rasu vai etniskās piederības sadalītu līdztiesības datu pieejamību, Apakšgrupa līdztiesības datu jautājumos piekrita izstrādāt šos praktiskos norādījumus.

---

¹⁵ Farkas, L. (2017), “[The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#)”, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 37. lpp.

¹⁶ Farkas, L. (2017), “[The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#)”, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 37. lpp.

¹⁷ FRA (2021), “[Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#)”. Atzinums. Luksemburga: Publikāciju birojs, 65. lpp.

To mērķi ir:

- apzināt problēmas, kas saistītas ar datu vākšanu par rasu vai etnisko piederību;
- izcelt daudzsološus risinājumus ceļā uz standartizētāku un konsekventāku pieeju šai jomai;
- sniegt praktiskus norādījumus par efektīviem veidiem, kā valsts līmenī sagatavot visaptverošus, uzticamus, salīdzināmus un regulāri vāktus datus;
- palīdzēt publiskā sektora iestādēm un citām ieinteresētajām personām noteikt atšķirības, kas radušās rasu vai etniskās piederības dēļ, un efektīvi apkarot rasismu un strukturālo diskrimināciju.

Šo norādījumu pamatā ir:

- nesaistošās [Pamatnostādnes par līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#);
- [Eiropas rokasgrāmatā par līdztiesības datiem \(2016. gada redakcija\)](#) sniegtie ieteikumi;
- Komisijas ziņojums "[Data collection in the field of ethnicity](#)".

Turklāt norādījumi izstrādāti, balstoties arī uz ekspertu ieteikumiem, datu standartiem rasisma vai diskriminācijas novēršanas jomā un datu sadalīšanas vadlīnijām, piemēram:

- publikāciju "[UNECE Poverty Measurement - Guide to Data Disaggregation](#)" un
- publikāciju "[UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses](#)".

Turklāt norādījumos ir ņemts vērā iespējamo datu avotu klāsts (piemēram, tautas skaitīšanas, administratīvie reģistri, sūdzību dati, mājsaimniecību un individuālie apsekojumi) un to konkrētās prasības.

Norādījumos ir arī aplūkoti jautājumi, kas rodas saistībā ar [Vispārīgās datu aizsardzības regulas](#) piemērošanu, uzsverot, kā datus par rasu vai etnisko piederību var vākt apkopotā veidā statistikas mērķiem saskaņā ar ES tiesību aktiem.

Šo norādījumu mērķauditorija ir valsts vai privātās struktūras, kas ir iesaistītas līdztiesības datu par rasu vai etnisko piederību vākšanā un izmantošanā, piemēram:

- datu sagatavotāji politiskajās un administratīvajās struktūrās valsts, reģionālā un vietējā līmenī;
- valstu statistikas pārvaldes;
- privātās un sabiedriskās organizācijas, kas darbojas darba un pakalpojumu sniegšanas jomā;
- tieslietu sistēmas struktūras un policija;
- līdztiesības iestādes un valstu cilvēktiesību iestādes;
- akadēmiskās aprindas.

Dažādās dalībvalstīs savākto līdztiesības datu par rasu vai etnisko piederību apjoms un kvalitāte atšķiras. Kā norādīts Komisijas ziņojumā "[Data collection in the field of ethnicity](#)", datus par rasu vai etnisko piederību vāc tikai dažas valstis, bet citas apzināti atturas to darīt.

Turklāt dažādām rasisma un rasu/etniskās diskriminācijas skartajām kopienām/grupām var būt atšķirīgi viedokļi par šādu datu vākšanas nepieciešamību, vai arī tās var izteikt iebildumus, kas datu sagatavotājiem ir jāuztver nopietni.

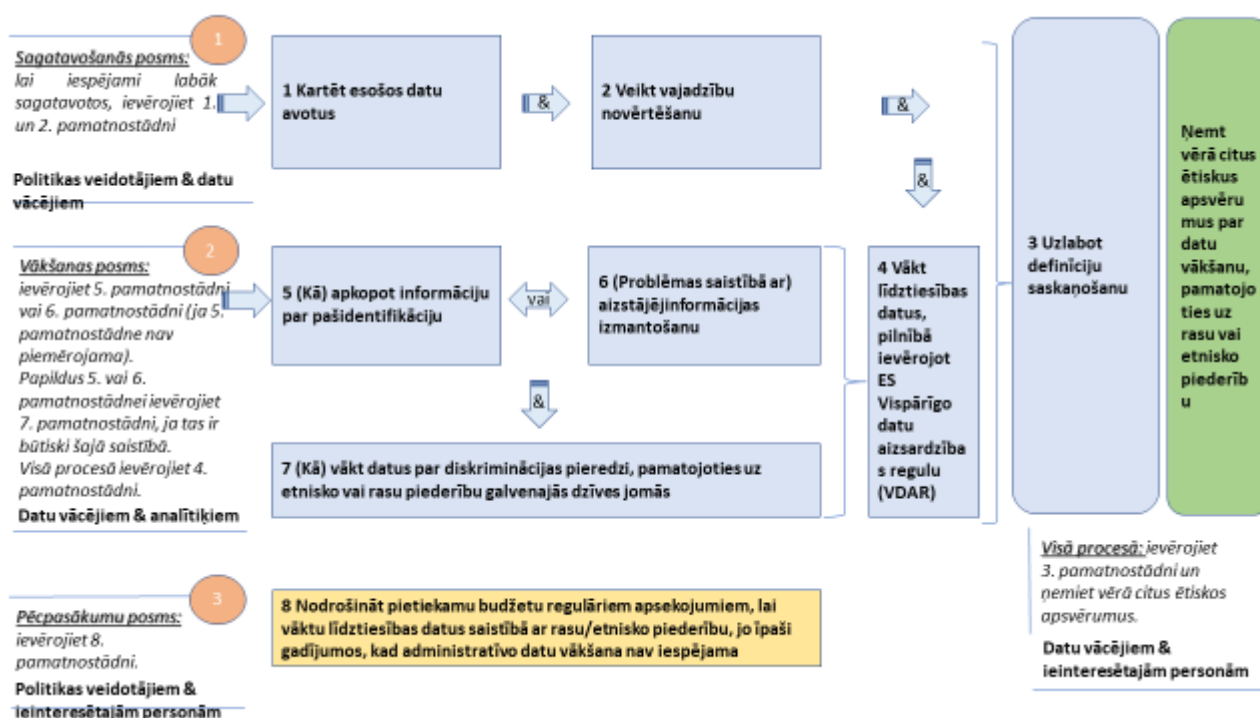
Tāpēc šie norādījumi var būt kā izejas punkts, lai palīdzētu dalībvalstīm piemērot ES līdztiesības tiesību aktus saskaņā ar piemērojamo Rasu vienlīdzības direktīvu. Tajos ir aplūkots katras dalībvalsts tiesiskais konteksts un dažādās prasības attiecībā uz līdztiesības datu vākšanu, pamatojoties uz etnisko vai rasu piederību. Politikas veidotāji un citas ieinteresētās personas var izvēlēties vai noteikt kā prioritārus tos norādījumus izklāstītos pasākumus, kas vislabāk atbilst attiecīgajā brīdī konstatētajām vajadzībām jebkurā dalībvalstī.

ES dalībvalstis tiek aicinātas izmantot šos norādījumus, lai veidotu un efektīvi īstenotu rasisma apkarošanas un nediskriminēšanas politiku un uzraudzītu tās rezultātus no līdztiesības viedokļa.

Tā kā prasības attiecībā uz līdztiesības datu vākšanu par rasu vai etnisko piederību var atšķirties arī dažādos datu avotos (piemēram, juridisko noteikumu nepieciešamība datu vākšanai oficiālajā statistikā), tālāk minētos pamatprincipus dažiem datu avotiem piemērot var būt vieglāk nekā citiem.

1. attēlā ir parādīta šajos norādījumos izklāstīto principu iespējamā secība un kombinācija, lai atbalstītu dalībvalstis šajā procesā.

1. attēls. Pamatprincipi līdztiesības datu vākšanai par rasu vai etnisko piederību — secība un iespējamās kombinācijas

Pamatprincipi līdztiesības datu vākšanai par rasu vai etnisko piederību

1. Kartēt esošos datu avotus, kas sniedz informāciju par rasu vai etnisko piederību (tai skaitā izmantotās kategorijas un to pamatā esošās definīcijas)

Pamatojums

Visaptveroša (valsts) visu pieejamo datu, kas saistīti ar “rasu vai etnisko piederību”, (arī pamatā esošo jēdzienu un definīciju) kartēšana ir priekšnoteikums, lai izveidotu saskaņotu pieeju datu vākšanai, tai skaitā noteiktu vienotas kategorijas, jēdzienus un definīcijas.

Šāda kartēšana palīdzētu radīt pamatu sistemātiskākai pieejai attiecībā uz datiem par rasu vai etnisko piederību un nodrošinātu stabilu pamatu nepieciešamajiem uzlabojumiem, nosakot:

- dažādus datu avotus un sniedzējus, kas nodrošina līdztiesības datus par rasu vai etnisko piederību, ņemot vērā arī avotus, kas nav paredzēti īpaši līdztiesības datu vākšanai, bet ietver mainīgos lielumus, kurus var izmantot, lai parādītu un analizētu esošos strukturālās nelīdztiesības aspektus;
- izmantotās struktūras un metožu, kā arī jēdzienu un mērījumu nepilnības un neatbilstības;
- nevajadzīgu dublēšanos datu vākšanas procesā.

Šādu iniciatīvu var veicināt vai koordinēt valsts statistikas pārvalde vai attiecīgā ministrija / valdības departaments. Var arī piešķirt īpašas pilnvaras un resursus šādas kartēšanas veikšanai kādai līdztiesības iestādei vai pētniecības institūtam.

Pēc rasu vai etniskās piederības sadalītu līdztiesības datu kartēšana būtu jāveic periodiski, ņemot vērā kartēto datu avotu atjaunināšanas regularitāti, piemēram, reizi četros līdz piecos gados, un ņemot vērā jaunus potenciālus datu avotus un sniedzējus.

Ieteikumi

Dalībvalstis un visas attiecīgās iestādes un dalībnieki, kas ir iesaistīti vai atbildīgi par tādu datu vākšanu, kas saistīti ar etnisko vai rasu piederību vai sadalīti pēc etniskās vai rasu piederības, tiek aicināti:

- pienācīgi ņemt vērā [Pamatnostādnes par līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#), jo īpaši 1. pamatnostādni “**Kartēt esošos līdztiesības datu avotus un noteikt datu nepilnības**”;
- noteikt un pilnvarot iestādi/struktūru/organizāciju, kas uzsāks, koordinēs un veiks kartēšanu;
- veikt visaptverošu visu esošo datu avotu valsts mēroga kartēšanu¹⁸, kas atbalsta datu sadalīšanu, izmantojot vispārīgu statistikas kategoriju “rasu vai etniskā piederība”.

To darot, tiem būtu jāapsver visi iespējamie pamatelementi un aizstājējvērtības, kurus varētu iekļaut šādā vispārīgā kategorijā, tai skaitā to pamatā esošie jēdzieni un definīcijas (sk. šo norādījumu sadaļu “Par jēdzienu “rasu vai etniskā piederība””).

---

¹⁸ Datu avoti, ko valsts iestādes vāc un/vai izmanto jomās, uz kurām attiecas ES tiesību akti par līdztiesību un nediskriminēšanu saistībā ar “etnisko vai rasu” piederību, un kas var attiekties uz “aizstājēj kategorijām”, piemēram, tautību, imigrācijas statusu u. c.).

Šim kartēšanas uzdevumam dalībvalstis varētu izmantot [diagnostikas kartēšanas rīku](#), ko Apakšgrupa līdztiesības datu jautājumos izstrādāja 2018. gadā, pielāgojot to šā konkrētā kartēšanas uzdevuma vajadzībām;

- izmantot kartēšanas rezultātus, lai noteiktu kopīgo un atšķirīgo dažādos datu avotos un laika gaitā attiecībā uz šādiem aspektiem:
  - politikas joma / tiesību akts, kurā dati ir izmantoti vai kam tie ir vajadzīgi;
  - datu avots (administratīvais reģistrs, apsekojumu dati, sūdzību dati utt.);
  - kategorijas/klasifikācijas, ko izmanto sadalīšanai, vai jautājumi, ko izmanto apsekojumā, lai noteiktu “rasu vai etnisko piederību” utt., un to pamatā esošie jēdzieni un definīcijas (kā arī attiecīgās kategoriju/klasifikāciju izmaiņas laika gaitā);
  - diskriminācijas iemeslu pārklāšanās vai interseksionālās nevienlīdzības aspekti;
  - dzīves jomas, par kurām tiek vākti dati, piemēram, nodarbinātība (piekļuve tai), mājošanas vieta (piekļuve tai), izglītība, veselība, iespēja vērsties tiesā, piekļuve precēm un pakalpojumiem u. c.;
  - kvalitatīvo un kvantitatīvo datu vākšanas metodes un veidi (piemēram, klātienē intervija, tiešsaistes aptauja, aptauja pa pastu, telefonintervija u. c.), izlases lielums, reprezentativitāte, ģeogrāfiskais tvērums;
  - datu un analīžu publiska pieejamību;
  - datu vākšanas biežums (t. i., atjauninājumu veikšanas biežums un esošās laikkrindas, kā arī pārtraukumi vai veikšanas biežuma izmaiņas, ja tādas ir).
- Skatiet datu kartēšanas rezultātus kopā ar lietotāju vajadzību novērtējuma rezultātiem (2. pamatprincips), lai precīzāk novērtētu un pārskatītu pastāvīgās vajadzības vākt datus, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības.
- Nodrošiniet, ka apkopotie statistikas dati pēc rasu vai etniskā piederības ir publiski pieejami pārredzamības un pārskatatbildības nolūkos un gadījumos, kad šādus datus varētu izmantot tiesas, lai nodrošinātu tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību (ES Pamattiesību hartas 47. pants).
- Līdzīgi kā [Pamatnostādņu par līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#) 3. pamatnostādnē dalībvalstis varētu paredzēt datu centra (ar īpašas tīmekļa vietnes) izveidi, kurā apkopot un atspoguļot kartēšanas gaitā iegūtos datus par rasu vai etnisko piederību. Tas uzlabotu datu pieejamību un izmantošanas iespējas ieinteresētajām personām un datu lietotājiem, veicinātu politikas efektīvu īstenošanu (piemēram, šādus datus varētu izmantot rasisma apkarošanas uzraudzības sistēmā) un palīdzētu nodrošināt, ka dalībvalstis un attiecīgie dalībnieki uzņemas atbildību. Šādu centru varētu uzturēt tā iestāde/struktūra, kura ir pilnvarota veikt vajadzību novērtējumu (2. pamatprincips).

Valstu prakses piemēri

Norvēģijas [Bērnu, jaunatnes un ģimenes lietu direktorāta](#) koordinētais [Norvēģijas datu centrs sāmu, nacionālo minoritāšu un imigrantu līdztiesības un dzīves apstākļu jautājumos](#) kartē un apkopo esošos līdztiesības statistikas avotus un pētījumus par sāmu, nacionālo minoritāšu un imigrantu dzīves apstākļiem.

Datu centra galvenais mērķis ir nodrošināt stabilu zināšanu bāzi valsts un vietējiem politikas veidotājiem, kuri strādā pie rīcībpolitikām attiecībā uz etnisko minoritāšu grupām un imigrantiem. Datu centrs tiek atjaunināts, kad kļūst pieejami jauni vai atjaunināti statistikas dati, tādējādi palīdzot nodrošināt datu regulāru un savlaicīgu vākšanu.

Šis datu centrs ir viens no 50 pasākumiem, kas noteikts Norvēģijas valdības [Rīcības plānā rasisma un diskriminācijas apkarošanai etniskās un reliģiskās piederības dēļ 2020.–2023. gadam](#). Šis datu centrs ir veidots, izmantojot tādu pašu tiešsaistes formātu un darbības metodi kā iepriekšējie datu centri saistībā ar invaliditāti un seksuālo orientāciju, dzimtes identitāti un dzimuma pašizpaušmi, kā arī dzimuma pazīmēm. Tā kā informācija par etnisko vai reliģisko piederību netiek iekļauta Norvēģijas administratīvajos datos un pētniecības projektos tiek uzskaitīta reti, šajā datu centrā galvenokārt tiek izmantoti statistikas avoti, kas ietver informāciju par imigrāciju.

Somija 2008. gadā izveidoja [valsts diskriminācijas uzraudzības sistēmu](#), kurai ir piesaistīta īpaša diskriminācijas uzraudzības grupa un tīmekļa vietne, ko pašlaik koordinē un izstrādā Tieslietu ministrija. Uzraudzības sistēmas uzdevums ir 1) sagatavot jaunāko informāciju par diskrimināciju Somijas sabiedrībā, 2) apkopot pētījumu datus un statistikas datus, ko sagatavojuši citi, 3) veicināt sadarbību starp indivīdiem un organizācijām, kas pēta diskrimināciju, un 4) ierosināt politikas pasākumus, kas veicina nediskriminēšanu.

Šī tīmekļa vietne ir [platforma pētniecībai, pētījumiem un statistikai par diskrimināciju Somijas sabiedrībā](#) (arī par etnisko un rasu piederību, kā arī reliģiju un pārliecību). Informācija ir iedalīta piecās rādītāju grupās, par kurām vienojās īpaša diskriminācijas uzraudzības grupa: 1) attieksme, 2) pieredze un novērojumi saistībā ar diskrimināciju, 3) ziņojumi par diskrimināciju un notiesājoši spriedumi, 4) naida noziegumi un naida runa, 5) diskriminācijas veicināšana.

Itālijā tika izveidota darba grupa, ko koordinē Itālijas Valsts statistikas pārvalde (*Istat*), lai īstenotu [Itālijas romu integrācijas valsts stratēģiju](#). Grupas mērķis ir panākt kopīgu izpratni par datu vākšanas jomām un metodēm. Tā strādā pie tāda centra izveides, kas ļautu kartēt un izplatīt oficiālos un neoficiālos (bet uzticamus) esošos avotus. Lai gan tas nav noteikts kā galvenais mērķis, tas ir grupas galvenais uzdevums, jo trūkst ticamas un visaptverošas informācijas par romu dzīves apstākļiem. 2015. gadā *Istat-UNAR-ANCI* veica esošo datu avotu kartēšanu par romiem un konstatēja, ka dati ir nepilnīgi. 2019. gadā *Istat-UNAR* kartēja pašvaldību īstenotos mājokļu maiņas projektus romiem.

2. Datiem, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības, veikt (potenciālo) lietotāju vajadzību novērtējumu

Pamatojums

Ar vajadzību novērtējuma palīdzību būtu jānosaka, kāda veida līdztiesības dati, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības, ir nepieciešami uz pierādījumiem balstītas politikas veidošanai un līdztiesības un cilvēktiesību progresa uzraudzībai.

Veicot vajadzību novērtējumu, būtu jābalstās uz attiecīgajiem ES, starptautiskajiem un valstu normatīvajiem standartiem, kas attiecas uz dalībvalstīm, piemēram, ES Pamattiesību hartu, ES tiesību aktiem līdztiesības jomā, starptautiskajiem cilvēktiesību aktiem un valstu tiesību aktiem, kas dažādos veidos attiecas uz līdztiesību un nediskriminēšanu saistībā ar rasu vai etnisko piederību.

Novērtējumā uzmanība būtu jāpievērš tādiem ES līmeņa politikas koordinācijas procesiem kā, piemēram, Eiropas pusgads, kā arī attiecīgajām politiskajām saistībām, tai skaitā Eiropas sociālo tiesību pīlāram, ES rasisma apkarošanas rīcības plānam 2020.–2025. gadam vai ANO Ilgtspējīgas attīstības programmai.

Šādu iniciatīvu varētu veicināt vai koordinēt valsts statistikas pārvalde vai attiecīgā ministrija / valdības departaments. Varētu arī piešķirt īpašas pilnvaras un resursus novērtējuma veikšanai kādai valsts cilvēktiesību iestādei, līdztiesības iestādei vai pētniecības institūtam.

Ieteicams periodiski, piemēram, ik pēc četriem līdz pieciem gadiem, veikt lietotāju vajadzību novērtējumu attiecībā uz līdztiesības datiem, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības, ņemot vērā jaunu tiesību aktu un politikas dokumentu pieņemšanu vai jau īstenoto saistību, tiesību aktu un rīcībpolitiku pārskatīšanu.

Ieteikumi

Dalībvalstis tiek aicinātas:

- veikt visaptverošu politikas vajadzību novērtējumu attiecībā uz līdztiesības datiem, kas sadalīti pēc rasu vai etniskās piederības, ņemot vērā visus attiecīgos politikas dokumentus un tiesību aktus, arī starptautiskos cilvēktiesību aktus un attiecīgās politiskās saistības;
- regulāri, piemēram, reizi četros līdz piecos gados, veikt lietotāju vajadzību novērtējumu;
- noteikt datu vākšanas prioritātes, pamatojoties uz lietotāju vajadzību steidzamību;
- pa dažādiem kanāliem un dažādos formātos darīt zināmus lietotāju vajadzību novērtējuma konstatējumus visām attiecīgajām iestādēm, struktūrām, statistikas pārvaldēm, pētniecības institūtiem, pilsoniskās sabiedrības organizācijām u. c., kas iesaistīti pēc rasu vai etniskās piederības sadalītu datu vākšanā;
- nodrošināt, ka tiek vākti dati, lai uzraudzītu ES tiesību aktos noteikto saistību izpildi, piemēram, izmantojot valdības administratīvos datus vai valsts mēroga apsekojumus, kas aptver gan publisko, gan privāto sektoru, utt.

Piezīme. Dalībvalstīm, kuras oficiālajā statistikā vai plaša mēroga apsekojumos nevāc datus par rasu vai etnisko piederību un kurās ir samērā plaši izplatīta skepse par šādu datu vākšanu un izmantošanu, būtu jāapsver strukturēts dialogs ar dažādām ieinteresētajām personām (lēmumu pieņēmējiem, valsts iestādēm, pētniecības institūtiem, pilsoniskās sabiedrības organizācijām utt.), lai panāktu vienprātību par to, kādi dati būtu jāvāc un kādi nosacījumi būtu jāpiemēro.

Valstu prakses piemēri

Īrijā saskaņā ar [Īrijas Cilvēktiesību un līdztiesības komisijas 2014. gada Likuma par cilvēktiesībām un līdztiesību](#) 42. pantu ir noteikts [publiskā sektora līdztiesības un cilvēktiesību nodrošināšanas pienākums](#). Tas ir daļa no tiesiskā regulējuma, kas nosaka cilvēktiesības un līdztiesību Īrijā, un valsts iestādēm ar likumu paredz pienākumu censties:

- novērst diskrimināciju;
- veicināt vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret darbiniekiem un cilvēkiem, kas saņem iestādes sniegtos pakalpojumus;
- aizsargāt darbinieku un pakalpojumu lietotāju cilvēktiesības.

Pienākums arī paredz, ka valsts iestādei attiecībā uz tās funkciju izpildi ir jānovērtē ar līdztiesību un cilvēktiesībām saistīti aspekti, tie jārisina un par tiem jāziņo. Īrijas Cilvēktiesību un līdztiesības komisijas (IHREC) [Vadlīnijās par publiskā sektora pienākumiem](#) ir ieteikts izmantot uz pierādījumiem balstītu pieeju valsts iestādes līdztiesības un cilvēktiesību novērtējumam un rīcības plānam, un tas ietver datu par rasu vai etnisko piederību īpašo kategoriju.

IHREC arī atzīst, ka, lai gan lēmumi par līdztiesības datu apstrādi ir katras valsts iestādes kā datu pārziņa kompetencē, tā [uzskata, ka pastāv juridiskais pamats](#), kas ļauj valsts iestādēm apstrādāt līdztiesības datus statistikas analīzes vajadzībām, un ka publiskā sektora līdztiesības un cilvēktiesību nodrošināšanas pienākums ir likumā noteikts pienākums visām valsts iestādēm.

Trijā [Bērnu un ģimenes aģentūra Tusla](#) 2019. gadā pasūtīja izpēti apsekojumu, lai atbalstītu tādas ētiski piemērotas un tiesiskas etnisko datu vākšanas sistēmas izstrādi *Tusla* paspārnē, kas atbilst cilvēktiesību satvaram. Šim projektam ir trīs galvenie mērķi:

- (1) noteikt likumdošanas un politikas kontekstu, kurā *Tusla* var izveidot etnisko datu vākšanas sistēmu;
- (2) izstrādāt paraugprakses vadlīnijas *Tusla* etnisko datu vākšanas metodēm un sistēmām;
- (3) nodrošināt, ka *Tusla* informācijas sistēmas var izmantot paraugpraksi, lai uzlabotu pakalpojumu sniegšanu.

Šo novērtējumu *Tusla* uzdevumā saskaņā ar partnerības nolīgumu veica UNESCO Bērnu un ģimenes pētījumu centrs (UCFRC).

Tā kā **Horvātijā** valsts līmenī trūka stabila un visaptveroša, pēc etniskās piederības sadalītu datu, arī pamatdatu Nacionālās romu integrācijas stratēģijas (NRIS) uzraudzībai, tika uzsākts projekts, ko Pamattiesību aģentūra [tiešsaistes prakses apkopojumā par līdztiesības datu vākšanu](#) raksturoja kā daudzsološu praksi. Ar šo projektu tika pārraudzīts romu iekļaušanas un integrācijas progress. Pētījuma pamatā bija romu kartēšana, apvienojot ārējas un pašidentifikācijas metodes, kas pirmo reizi sniedza precīzus datus par romu skaitu Horvātijā. Projekta rezultātā tika izveidota visaptveroša anonimizēta datubāze un iegūti daži provizoriski rezultāti.

Papildus detalizētas nozaru analīzes sagatavošanai un ieteikumu sniegšanai par visiem romu iekļaušanas politikas aspektiem un [Nacionālā romu integrācijas plāna 2021.–2027. gadam](#) izstrādei, izmantojot aptuveni 350 mainīgos lielumus [pašreizējais projekts](#) ietver arī spēju veidošanas komponentus Nacionālajam romu kontaktpunktam (NRCP) un citām ieinteresētajām personām, kas iesaistītas NRIS īstenošanā un uzraudzībā, sevišķi uzmanību pievēršot arī romu sievietēm un jauniešiem.

Ievērojami līdzekļi tiek piešķirti arī reģionālām un vietējām sanāksmēm, kā arī masu mediju kampaņām, kas ir orientētas gan uz romiem, gan sabiedrību kopumā. Romu kopienas pārstāvji ir bijuši cieši iesaistīti visā projekta ciklā.

Vēl viens piemērs ir **Horvātijas** ombuda gada ziņojums. Šā ziņojuma pamatā ir saņemtās sūdzības, praktiskais darbs, pētījumi un dati, kas iegūti no vairākiem simtiem ieinteresēto personu, tai skaitā valsts iestādēm, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, arodbiedrībām, darba devējiem, universitātēm, baznīcām, reliģiskajām organizācijām un daudziem citiem.

Portugālē valsts statistikas pārvalde ir ieviesusi [izmēģinājuma apsekojumu par iedzīvotāju dzīves apstākļiem, izcelsmi un attīstības virzieniem](#), kura galvenais mērķis bija izmēģināt anketu, kurā iekļauti moduļi, kas īpaši vērsti uz pieredzēto diskrimināciju, kā arī jautājums, ar kuru nosaka respondentu pašidentifikāciju etniskās piederības ziņā. Turklāt izmēģinājuma apsekojumā tiek pārbaudīta izlases struktūra, lai nodrošinātu, ka tiek aptvertas daudzas un dažādas iedzīvotāju grupas, piemēram, konkrētas etnisko minoritāšu grupas.

Šis pasākums ir saskaņā ar valsts politiku rasisma apkarošanas jomā, proti, valsts parlamenta ieteikumu valdībai īstenot valsts stratēģiju rasisma apkarošanai (Republikas Asamblejas rezolūcija

Nr. 16/2021) un ieteikumu pieņemt pasākumus rasisma apkarošanai, kurā ir iekļauts ieteikums vākt datus par etnisko diskrimināciju (Republikas Asamblejas rezolūcija Nr. 11/2021).

Tāpēc mērķis ir apkopot datus par etnisko piederību saistībā ar diskrimināciju un nevienlīdzību. Galīgajā anketā, kas būs paredzēta visiem iedzīvotājiem, būs iekļauti arī vairāki visaptveroši moduļi par dzīves apstākļiem, piemēram, veselību, mājokli, preču un pakalpojumu pieejamību, ienākumiem, ģimeni un dzimstību, kā arī IKT izmantošanu.

Itālijā *Istat* un [Valsts birojs rasu diskriminācijas apkarošanai \(UNAR\)](#) ir parakstījuši vienošanos attiecībā uz informācijas sistēmas izveidi par romu, sintu un kaminantu iekļaušanu un to mājokļa apstākļiem. Projekts ir daļa no [Nacionālās romu, sintu un kaminantu iekļaušanas stratēģijas 2012.–2020. gadam](#), un to finansē Eiropas Sociālā fonda līdzfinansētās Nacionālās darbības programmas “Iekļaušana” 2014.–2020. gadam ietvaros. Mērķis ir uzlabot statistikas informāciju par romiem Itālijā, izstrādājot rādītāju sistēmu iekļaušanas rīcībpolitiku uzraudzībai, īpašu uzmanību pievēršot romu **mājokļu maiņai**.

Apsekojums par mājokļu maiņas projektiem bija pirmā daļa plašākā pētījumā, kurā piedalījās *Istat*, *UNAR* un romu pārstāvji no Romu apvienību nacionālās platformas. Šā pirmā apsekojuma mērķis bija novērtēt visus to pašvaldību īstenotos mājokļu iekļaušanas projektus, kurās ir vairāk nekā 15 000 iedzīvotāju. Apsekojums joprojām tiek īstenots. Otrajā posmā, kas plānots 2021. gadā, tiks intervēti romi, sinti un kaminanti, kuri 2012.–2020. gadā pametuši apmetnes un dzīvo pienācīgās mājās, un tie, kuri tās nav pametuši.

2019. gadā Itālijas Senāts izveidoja Ārkārtas komisiju cīņai pret neiecietības, rasisma, antisemitisma un naida un vardarbības kurināšanas parādībām (*Commissione straordinaria per il contrasto dei fenomeni di intolleranza, razzismo, antisemitismo e istigazione all'odio e alla violenza*). Šī komisija ir pilnvarota vākt statistikas datus par naida noziegumiem un naida runu no organizācijām, kas cīnās pret šīm parādībām: [Prevenzione e contrasto dell'antisemitismo \(camera.it\)](#).

3. Saskaņot ar rasu vai etnisko piederību saistītās definīcijas, klasifikācijas un iedalījumu kategorijās un iekļaut datus par rasu vai etnisko piederību ES un valstu apsekojumos

Vienota datu vākšanas pieeja palielinātu savākto datu salīdzināmību, derīgumu un ticamību, kā arī samazinātu datu vākšanas izmaksas.

Pamatojums

Valdībām ir jānodrošina datu vākšana (izmantojot valdības administratīvos datus, valsts apsekojumus, kas aptver gan publisko, gan privāto sektoru, utt.), lai uzraudzītu ES tiesību aktos noteiktos pienākumus. Ņemot vērā, cik sarežģīti un daudzveidīgi ir iespējamie termini un aizstājējvērtības, kas izmantojami, vācot datus par rasu vai etnisko piederību, mērķis ir iegūt datus, kas ir saskaņoti laikā un dažādos avotos un starp tiem, lai:

1. **palielinātu:**
  - a. salīdzināmību (valstu līmenī un visā ES);
  - b. etniskās vai rasu piederības noteikšanai izmantoto kategoriju derīgumu un uzticamību;
  - c. iespējas sasaistīt dažādus datu avotus turpmākai analīzei un ziņošanai par līdztiesību;
  - d. lietotāju informētību par datu vajadzībām un viņu izpratni par statistikas informāciju, kuras pamatā ir etniskā vai rasu piederība (datpratība);

- e. datu vākšanas efektivitāti;
2. **samazinātu:**
- a. laiku un izmaksas, kas saistītas ar attiecīgo kategorizāciju un datu vākšanu;
  - b. dažādu datu avotu satura nevajadzīgu dublēšanos;
  - c. nevajadzīgu uzraudzību un datu par etniskajām vai rasu grupām ilgstošu glabāšanu.

Ieteikumi

Dalībvalstīm un attiecīgajām iestādēm un struktūrām, kas ir iesaistītas vai atbildīgas par tādu datu vākšanu, kas saistīti ar etnisko vai rasu piederību, tiek ieteikts:

- pienācīgi ņemt vērā [Pamatnostādnes par līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#), jo īpaši 9. pamatnostādni ("Uzlabot līdztiesības datu derīgumu un ticamību") un 11. pamatnostādni ("Uzlabot līdztiesības datu salīdzināmību");
- pamatojoties uz kartēšanas (1. pamatnostādne) konstatējumiem, noteikt kopīgo un atšķirīgo attiecībā uz lietotajām kategorijām/definīcijām dažādos datu avotos un dažādos laikos;
- balstīties uz jaunākajām atziņām, kas gūtas socioloģijas un sociālās psiholoģijas akadēmiskajos pētījumos, jo īpaši par tādiem jēdzieniem kā "rasisms", "grupu attiecības", "etnisks" un "rasu stereotipiem pakļautas identitātes", lai veicinātu potenciālo datu vācēju un datu lietotāju izpratni par rasu vai etnisko kategoriju sociālo konstruēšanu;
- apspriesties ar visu attiecīgo etnisko minoritāšu un rasu stereotipiem pakļautu grupu pārstāvjiem, lai a) noteiktu kategorijas, kas ir vispiemērotākās sadalīšanai / aptaujā uzdodamiem jautājumiem par pašidentifikāciju utt., un b) panāktu vienprātību par pamatā esošajām definīcijām. Saskaņā ar [ANO publikāciju "Human Rights-Based Approach To Data"](#) visos pētniecības līmeņos būtu pēc iespējas plašāk jāapspriežas ar sabiedrību un tā jāiesaista: tai skaitā plānošanā, datu vākšanā, izplatīšanā un analizē;
- ir jāpanāk līdzsvars starp sabiedrības vadītu un līdzdalīgu darbu un izpratni par kvantitatīvo datu vākšanas ierobežojumiem uzraudzības nolūkos salīdzinošā līmenī un nepieciešamību informēt iedzīvotājus par statistikas datu vākšanu, proti, par to, kādu labumu no tās var gūt sabiedrība. Tāpēc ir jāpastiprina iesaistīto grupu informētība par statistiku un jāveicina to spēju veidošana¹⁹. "Lai nodrošinātu pārskatatbildību, ir būtiski savāktos datus nodot atpakaļ nelabvēlīgā situācijā esošo iedzīvotāju grupām un stiprināt viņu spējas tos izmantot."²⁰;
- (pamatojoties uz rezultātiem, kas iegūti, apspriežoties ar sabiedrību) apspriesties ar apsekojumu metodikas un plānošanas ekspertiem, kā arī ar datu ekspertiem, kas iesaistīti administratīvo datu vākšanā (piemēram, valsts reģistros, tautas skaitīšanās u. c.), lai pārrunātu izaicinājumus un problēmas, kas saistītas ar datu sadalīšanas / aptauju jautājumu iespējamu iedalījumu kategorijās (tai skaitā ar rasu vai etnisko piederību saistītiem aizstājējdatiem) izmantošanai dažādās datu vākšanas sistēmās.

¹⁹ OHCHR, 2018, "[A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#), Apvienoto Nāciju Organizācija, 2018, 4. lpp.

²⁰ OHCHR, 2018, "[A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#), Apvienoto Nāciju Organizācija, 2018, 19. lpp.

Šajās apspriešanās būtu jācenšas panākt vienošanos par visefektīvāko, derīgāko un uzticamāko pieeju datiem par rasu vai etnisko piederību. Tie varētu arī būt par pamatu standartu vai daudzsološas prakses izstrādāšanai attiecīgo kategoriju ieviešanā;

- pienācīgi apsvērt atšķirīgās prasības attiecībā uz dažādiem datu avotiem (administratīvie reģistri / tautas skaitīšanas / apsekojumu dati utt.) un vienotu kategoriju piemērošanas iespējamību / rīcības brīvību dažādos datu avotos;
- pienācīgi apsvērt visu iespējamo kategoriju un aizstājējvērtību dažādību, ko varētu izmantot, lai vāktu datus par “rasu vai etnisko piederību”, kā uzskaitīts šo norādījumu sadaļā “Par jēdzienu “rasu vai etniskā piederība””, vienlaikus saglabājot piemērojamību dažādos kontekstos un ticamību. Valstu definīcijas un izmantotie jēdzieni būs atkarīgi no valsts apstākļiem un vajadzībām²¹;
- dokumentēt etniskās piederības pamatkritērijus un klasifikācijas procedūras un informēt datu lietotājus par to pamatā esošajiem jēdzieniem, ņemot vērā, ka saskaņā ar publikāciju “[UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses](#)” (4.187. punkts) etnokulturālais sastāvs dažādās valstīs var būt ļoti atšķirīgs, jo atšķiras pieeja un etniskās piederības noteikšanas kritēriji, tāpēc ir atzīts, ka nav tādas vienas definīcijas vai klasifikācijas, ko varētu ieteikt un kas būtu piemērojama visām valstīm;
- pienācīgi ņemt vērā [Pamatnostādnes par līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#), konkrēti, 7. pamatnostādni “Līdztiesības datu iekļaušana ES un valstu apsekojumos”, lai 1) iekļautu saskaņotas kategorijas datu sadalīšanai pēc rasu vai etniskās piederības un 2) ES un valstu apsekojumos iekļautu jautājumus par diskrimināciju / viktimizāciju rasu vai etniskās piederības dēļ;
- daudzas dalībvalstis vāc aizstājējinformāciju, kas norāda uz etnisko vai imigrantu izcelsmi (kopā ar citiem ar līdztiesību saistītiem kontekstuālajiem mainīgajiem, piemēram, “invaliditāte”), Eiropas Statistikas sistēmai (ESS), izmantojot darbaspēka apsekojumu (LFS), ES statistiku par dzīves apstākļiem (EU-SILC) vai ES mēroga apsekojumus, piemēram, Eurobarometru.

Tomēr šādas sociālekonomiskās iezīmes līdz šim nav regulāri un sistemātiski izmantotas kā sadalīšanas kategorijas līdztiesības statistikā. Tāpēc valstu statistikas pārvaldēm un Eurostat būtu jāstiprina un jāiekļauj šādu kategoriju regulāra izmantošana, lai sadalītu visus ESS vajadzībām apkopotos datus;

- līdztiesības iestādes var lieti sadarboties, lai pārbaudītu savas līdztiesības datu vākšanas sistēmas, kurās datus vāc, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību, novērstu šķēršļus, kas kavē šādu sistēmu efektivitāti un/vai salīdzināmību un sadarbību, un apsvērtu, kā vislabāk uzlabot un koordinēt datu vākšanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību;
- kā norādīts publikācijā “[A Human Rights-Based Approach to Data](#)”, “datu vācēji ir atbildīgi arī par savu datu vākšanas darbību ietekmi un datu publicēšanu²².”

---

²¹ Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisija (ANO EEK) (2020), “[Poverty Measurement - Guide to Data Disaggregation](#)”, 33. lpp.

²² OHCHR, 2018, “[A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#), Apvienoto Nāciju Organizācija, 2018, 19. lpp.

Valstu prakses piemēri

Portugālē [dažādi datu lietotāji lūdza Portugāles Statistikas pārvaldi](#) vākt datus par iedzīvotāju etnisko piederību, kā arī par diskriminācijas un nevienlīdzības pieredzi, kas varētu būt saistīta ar iedzīvotāju migrācijas izcelsmi un etnisko piederību.

Par lielu izaicinājumu tika uzskatīta iedzīvotāju etniskās piederības klasifikācijas izstrāde bez saskaņotas prakses un kopīgu pamatnostādņu lietošanas. Lai uzlabotu galīgo anketu un metodiku, kā arī izlases struktūru, tiks analizēti rezultāti, kas gūti [izmēģinājuma apsekojumā par iedzīvotāju dzīves apstākļiem, izcelsmi un attīstības virzieniem](#) (sīkāku informāciju skatīt iepriekš 2. pamatnostādņē). Lai gan šī prakse vēl ir tikai sākumposmā, tā sniedz ieskatu par galvenajām problēmām, kas rodas, vācot datus par rasu vai etnisko piederību.

Beļģijā projektā [“Sociālekonomiskais monitorings 2019. gadā — darba tirgus un izcelsme”](#) strādāja ar diviem mainīgajiem lielumiem, lai noteiktu personas izcelsmi: “piederība” un “migrācijas izcelsme”.

Mainīgais lielums “piederība” ļauj būt precīzākam nekā rādītāji, kas apraksta vienīgi indivīda pilsonību, precīzi atspoguļojot otro paaudzi, kā arī cilvēkus, kuri kļuvuši par Beļģijas pilsoņiem, izmantojot vecāku vai indivīda dzimšanas pilsonības statusu.

Mainīgais “migrācijas izcelsme” ļauj nošķirt nesenos un vecākos imigrantus, imigrantus un “otrās” vai “trešās paaudzes” pārstāvjus, personas, kas ieguvušas Beļģijas pilsonību vai dzimušas Beļģijā kā ārvalstnieku bērni, vai personas, kas palikušas ārvalstnieki. Šajā metodē izmanto daudzpakāpju algoritmus abiem mainīgajiem lielumiem, lai noteiktu ekskluzīvas cilvēku grupas.

Luksemburgā 2020. gada 1. oktobrī tika uzsākts apsekojums par viktimizāciju, kas aptver visus šīs valsts iedzīvotājus, kuri ir vismaz 16 gadus veci. Apsekojumā par drošību tiek apkopota detalizēta informācija par noziegumiem un likumpārkāpumiem, kas skāruši šos iedzīvotājus pēdējo piecu gadu laikā / pēdējā gada laikā / dzīves laikā. Tā mērķis ir arī novērtēt apmierinātību ar policijas un tiesu darbu. Turklāt tajā tiek uzdoti jautājumi par cilvēku drošības sajūtu, par to, vai viņi saskaras ar narkotiku problēmām vai vandālismu savā apkaimē, vai par iespējamiem pasākumiem, ko cilvēki ir veikuši, lai gādātu par savu drošību.

Anketā ir jautājumi par minoritātes statusu (etniskā minoritāte, reliģiskā minoritāte, seksuālā minoritāte, minoritāte, kas saistīta ar ādas krāsu vai invaliditāti). Šo kontekstuālo mainīgo lielumu izmantos, lai noteiktu apmierinātību ar policiju kopumā un noskaidrotu, vai minoritāšu pārstāvji ir apmierinātāki vai neapmierinātāki ar policiju un tiesu sistēmu nekā pārējie iedzīvotāji. Turklāt var noteikt, vai viņi biežāk kļūst par vardarbības upuriem.

Apsekojuma anketa ir sagatavota, pamatojoties uz 2013. gada apsekojuma anketu, vienlaikus izmantojot pieredzi, kas gūta ES drošības apsekojuma projektā, Eiropas Noziedzības un drošības apsekojumā (EU-ICS) (kurā Luksemburga piedalījās 2004./2005. gadā) un Eurostat darba grupas darbā, lai izstrādātu anketu par dzimumu vardarbību. <https://statistiques.public.lu/fr/enquetes/espace-menages/securite/>.

Norvēģijā valsts statistikas pārvalde [“Statistics Norway”](#) ir izveidojusi divas definīcijas, lai palīdzētu noteikt iedzīvotāju izcelsmi, un tās tiek piemērotas gan administratīvajiem datiem, gan apsekojumu datiem:

- *“imigranti”* — personas, kas ir imigrējušas Norvēģijā un ir dzimušas citā valstī vecākiem, kuri nav dzimuši Norvēģijā, un kam ir četri vecvecāki, kuri nav dzimuši Norvēģijā;

- “Norvēģijā dzimušie ar vecākiem imigrantiem” — personas, kas ir dzimušas Norvēģijā vecākiem, kuri nav dzimuši Norvēģijā, un kam ir četri vecvecāki, kuri nav dzimuši Norvēģijā.

Tādējādi ir iespējams nošķirt pirmās un otrās paaudzes imigrantus Norvēģijā. Tas neattiecas uz personām, kas adoptētas no ārvalstīm, tādējādi ņemot vērā sociālo, nevis bioloģisko izcelsmi.

Apsekojumu piemēri, kuros izmantoti šādi mainīgie, ir [Norvēģijas apsekojums par dzīves kvalitāti](#) (pirmo reizi veikts 2020. gadā) un [apsekojums par dzīves apstākļiem imigrantu vidū](#) (2016. gadā). Abos apsekojumos šie mainīgie ļauj salīdzināt to iedzīvotāju daļu, kuru izcelsmes valsts ir cita valsts, ar visiem iedzīvotājiem. Šie mainīgie lielumi tiek piemēroti arī administratīvajiem datiem par veselības aprūpes, izglītības, sociālās drošības, līdzdalības vēlēšanās, ienākumu un darba tirgus statistikas datiem.

Kopš 2016. gada **Nīderlandes** Iekšlietu ministrija, Valsts policija un Nacionālā pašvaldību diskriminācijas novēršanas dienestu apvienība publicē datus par policijas reģistrētajiem diskriminācijas gadījumiem un līdztiesības iestāžu saņemtajām sūdzībām [vienotā, vairāku aģentūru sagatavotā ziņojumā](#).

Šajā ziņojumā ir apkopoti, izklāstīti un kontekstuāli analizēti dati no vairākām iestādēm, kas dažādos kontekstos izskata sūdzības par diskrimināciju. Tajā ir izskaidrotas arī attiecīgo datu kopu attiecības un atšķirības.

Iepriekš dažas no šīm aģentūrām (Valsts policija, Nacionālā pašvaldību diskriminācijas novēršanas dienestu apvienība) gada datus par diskriminācijas gadījumiem un sūdzībām publicēja atsevišķi.

Uzmanība tiek pievērsta tam, cik lielā mērā kategorijas starp aģentūrām ir salīdzināmas. Tāpat arī skaitļi ir sniegti kontekstā, kādā tie ir apkopoti. Tomēr aģentūras cenšas pēc iespējas vairāk saskaņot savu praksi. Dažas atšķirības joprojām pastāv juridiskās struktūras dēļ, kas ir katras aģentūras pamatā.

Līdztiesības iestāžu pieejas saskaņošanas uzlabošanai — piemēri

2018. gadā [Equinet \(Eiropas Līdztiesības iestāžu tīkls\)](#) pētniecības un datu vākšanas darba grupa veica apsekojumu par sūdzību datu vākšanu un izmantošanu. Šī apsekojuma mērķis bija apzināt līdztiesības iestāžu kopīgās iezīmes attiecībā uz informāciju par sūdzībām, ko tās vāc, un mērķiem, kādiem tās šos datus izmanto.

Neraugoties uz pilnvaru un funkciju atšķirībām, šo iestāžu rezultāti liecina par dažām būtiskām līdzībām. Piemēram, gandrīz 90 % aptaujāto reģistrē to sūdzību skaitu, kas iesniegtas par rasu/etnisko diskrimināciju. [Ziņojumā](#) sniegti arī ieteikumi, kā šīs iestādes varētu uzlabot sūdzību datu vākšanu un izmantošanu. Piemēram, lai uzlabotu sūdzību datu salīdzināmību, tām, “*vācot datus par sūdzībām, būtu jālieto pēc iespējas sīkāk sadalītas un detalizētas kategorijas*” un būtu jāprecizē izmantotās definīcijas²³.

4. Vākt un izmantot līdztiesības datus, pilnībā ievērojot ES Vispārīgo datu aizsardzības regulu un valsts datu aizsardzības noteikumus

Personas datiem, kas sadalīti pēc personiskajām pazīmēm, piemēram, rasu vai etniskās piederības, vākšanu aizsargā konstitucionālās normas, ES datu aizsardzības tiesību akti un Pamattiesību harta.

---

²³ FRA (2021), “Equality in the EU - 20 years on from the initial implementation of the equality directives”, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 56.–58. lpp.

ES [Vispārīgā datu aizsardzības regula](#), kas stājās spēkā 2018. gadā, kā arī [Direktīva 2016/680](#) par tiesībaizsardzības iestāžu veiktu personas datu apstrādi (tās 10. pants) ir raisījušas pārdomas par to, kā likumīgi vākt un apstrādāt “īpašu kategoriju personas datus”, piemēram, datus, kas saistīti ar rasu vai etnisko piederību, veselību, reliģiju/pārliecību un seksuālo orientāciju²⁴.

Pamatojums

[ES rasisma apkarošanas rīcības plānā 2020.–2025. gadam](#) ir noteikts, ka “*priekšnoteikums virzībai uz kopīgu datu kopumu ir pilnīga konstitucionālo normu, ES datu aizsardzības tiesību aktu un ES Pamattiesību hartas ievērošana. Ir jāievieš aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka sensitīvus līdztiesības datus nevar sasaistīt atpakaļ ar individu. Tas nozīmē pilnīgu atbilstību datu aizsardzības noteikumiem, jo īpaši, lai mazinātu jebkādu iespējamu ļaunprātīgas izmantošanas risku.*”^{25,26}

Ieteikumi

- Visa līdztiesības datu vākšana un apstrāde jāveic, pilnībā ievērojot Vispārīgajā datu aizsardzības regulā noteiktos principus un aizsardzības pasākumus.
- Saskaņā ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu datus nedrīkst publicēt vai darīt publiski pieejamus tādā veidā, kas ļauj tieši vai netieši identificēt atsevišķus datu subjektus.
- “*Vispārīgā datu aizsardzības regula atļauj vākt un apstrādāt īpašu kategoriju personas datus ar zināmiem nosacījumiem, tai skaitā statistikas vai pētniecības nolūkos (9. panta 2. punkta a), g) un j) apakšpunkts). Datu vācējiem un apstrādātājiem ES dalībvalstīs būtu jālūdz padoms savas valsts datu aizsardzības iestādēm un papildu norādījumi Eiropas Datu aizsardzības kolēģijai (EDAK) un Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītājam (EDAU) par aizsardzības pasākumiem, kas jāpiemēro, vācot un apstrādājot īpašu kategoriju personas datus, tai skaitā zinātniskās pētniecības nolūkos (Vispārīgās datu aizsardzības regulas 9. panta 2. punkta j) apakšpunkts). To darot, tiem būtu pienācīgi jāņem vērā [EDAU 2020. gada 6. janvāra provizorisks atzinums par datu aizsardzību un zinātnisko pētniecību](#) un gaidāmās EDAK pamatnostādnes par datu aizsardzību un zinātnisko pētniecību.*”²⁷

Drošības pasākumi

Vispārīgās datu aizsardzības regulas 9. pantā ir noteiktas personas datu īpašas kategorijas, kas ietver tādu personas datu apstrādi, kas “*atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību vai dalību arodbiedrībās*”, kā arī “*ģenētisko datu, biometrisko datu, lai veiktu fiziskas personas unikālu identifikāciju, veselības datu vai datu par fiziskas personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju*” apstrādi.

Vispārīgās datu aizsardzības regulas 9. panta 2. punktā noteikts, ka vispārējais aizliegums apstrādāt īpašu kategoriju personas datus (9. panta 1. punkts) *nav piemērojams* vairākos gadījumos, tai skaitā:

---

²⁵ [ES rasisma apkarošanas rīcības plāns 2020.–2025. gadam](#), 16. lpp.

²⁶ FRA (2021), [“Equality in the EU - 20 years on from the initial implementation of the equality directives”](#), Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 19f. un 65f. lpp.

²⁷ FRA (2021), [“Equality in the EU - 20 years on from the initial implementation of the equality directives”](#), Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 21. lpp.

- ja **datu subjekts ir devis nepārprotamu piekrišanu šo personas datu apstrādei** vienam vai vairākiem konkrētiem nolūkiem, izņemot, ja ES vai dalībvalsts tiesību akti paredz, ka 9. panta 1. punktā minēto aizliegumu datu subjekts nevar atcelt;
- ja apstrāde ir vajadzīga **būtisku sabiedrības interešu dēļ, pamatojoties uz ES vai dalībvalsts tiesību aktiem**, kas ir samērīgas izvirzītajam mērķim, ievēro tiesību uz datu aizsardzību būtību un paredz piemērotus un konkrētus pasākumus datu subjekta pamattiesību un interešu aizsardzībai;
- ja apstrāde ir vajadzīga **arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos, vai statistikas nolūkos** saskaņā ar 89. panta 1. punktu²⁸, **pamatojoties uz ES vai dalībvalsts tiesību aktiem**, ar nosacījumu, ka apstrāde ir samērīga izvirzītajam mērķim, ievēro tiesību uz datu aizsardzību būtību un paredz piemērotus un konkrētus pasākumus datu subjekta pamattiesību un interešu aizsardzībai.
  - *Ar minētajām garantijām nodrošina, ka pastāv tehniski un organizatoriski pasākumi, jo īpaši, lai nodrošinātu datu minimizēšanas principa ievērošanu. Minētie pasākumi var ietvert pseidonimizēšanu²⁹ ar noteikumu, ka minētos nolūkus var sasniegt minētajā veidā. Ja minētos nolūkus var sasniegt, veicot turpmāku apstrādi, kas neļauj vai vairs neļauj identificēt datu subjektus, minētos nolūkus sasniedz minētajā veidā.*
- Saskaņā ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu dalībvalstis var arī paredzēt *“papildu nosacījumus, tostarp ierobežojumus, attiecībā uz ģenētisko datu, biometrisko datu vai veselības datu apstrādi”* (9. panta 4. punkts). Tāpēc šī ir jauna joma, un, pirms sākt pilnvērtīgi izmantot īpašas datu kategorijas pētniecības nolūkos, ir jāpieņem ES vai valsts tiesību akti.
- Turklāt Vispārīgās datu aizsardzības regulas 26. apsvērumā ir precizēts, ka datu aizsardzības principi attiecas uz jebkādu informāciju par identificētu vai identificējamu fizisku personu. Turpretī tie **neattiecas uz anonīmu informāciju vai personas datiem, ko sniedz anonīmi** tādā veidā, ka datu subjekts nav vai vairs nav identificējams. Tas nozīmē, ka, ja apstrādātā informācija ir anonīma vai to sniedz anonīmi, šādus datus var izmantot apkopotas statistikas vajadzībām, lai noteiktu un reģistrētu līdztiesības tendences³⁰.
- Savā [sākotnējā atzinumā par datu aizsardzību un zinātnisko pētniecību](#) EDAU ieteicis: *“pastiprināt dialogu starp datu aizsardzības iestādēm un ētikas izvērtēšanas padomēm, lai panāktu vienotu izpratni par to, kuras darbības ir uzskatāmas par patiesu pētniecību, izstrādāt ES rīcības kodeksus zinātniskajai pētniecībai, ciešāk saskaņot ES pētniecības pamatprogrammas un datu aizsardzības standartus un sākt debates par apstākļiem, kādos pētnieku piekļuve privātu uzņēmumu datiem var būt pamatota ar sabiedrības interesēm.”*
- Ciktāl iespējams, dalībvalstis tiek mudinātas novērst šķēršļus, kas attiecas uz dažām valsts iestādēm, kuras pašlaik nevāc datus, kas sadalīti pēc etniskās un rasu piederības.

²⁸ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 89. pantā ir noteiktas papildu garantijas un atkāpju piemērošanas iespēja, pamatojoties uz ES vai valsts tiesību aktiem, jo īpaši attiecībā uz apstrādi arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos vai statistikas nolūkos.

²⁹ “Pseidonimizācija” ir personas datu apstrāde, ko veic tādā veidā, lai personas datus vairs nav iespējams saistīt ar konkrētu datu subjektu bez papildu informācijas izmantošanas, ar noteikumu, ka šāda papildu informācija tiek turēta atsevišķi un tai piemēro tehniskus un organizatoriskus pasākumus, lai nodrošinātu, ka personas dati netiek saistīti ar identificētu vai identificējamu fizisku personu. Avots: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5419-2016-INIT/lv/pdf>, 112. lpp.

³⁰ FRA (2021), [“Equality in the EU - 20 years on from the initial implementation of the equality directives”](#), Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 21. lpp.

Valstu prakses piemēri

Horvātijas ombuds izdeva ieteikumus kompetentajām valsts pārvaldes iestādēm un struktūrām (jo īpaši iekšlietu, veselības aprūpes, sociālās drošības, nodarbinātības, pensiju apdrošināšanas un izglītības jomā) sākt vākt un apstrādāt īpašu kategoriju personas datus, arī datus par etnisko vai valstisko piederību, piemērojot pienācīgus aizsardzības pasākumus, lai labāk izprastu strukturālo diskrimināciju. Iepriekš valsts pārvalde ir regulāri apgalvojusi, ka tas nav iespējams Vispārīgās datu aizsardzības regulas noteikumu dēļ.

Horvātijas Sabiedrības veselības institūts uzsāka sadarbību ar Iekšlietu ministriju, lai uzlabotu romu pārstāvju veselības (un to ietekmējošo sociālo faktoru) uzraudzību. Tas notika pēc tam, kad Personas datu aizsardzības aģentūra sniedza pozitīvu atzinumu par datu vākšanu par valstisko un etnisko piederību saskaņā ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu. Tas ir viens no pasākumiem, kas iekļauts [rīcības plānā par romu iekļaušanas stratēģijas 2021.–2027. gadam īstenošanu](#), ko pārvalda Horvātijas valdības Cilvēktiesību un nacionālo minoritāšu tiesību birojs.

Portugāles statistikas pārvalde cieši sadarbojās ar Portugāles Statistikas pārvaldes datu aizsardzības inspektoru, lai nodrošinātu, ka [izmēģinājuma apsekojumā par Portugāles iedzīvotāju dzīves apstākļiem, izcelsmi un attīstības virzieniem](#) tiek ievērotas visas Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasības. Anketā ir veikti šādi pielāgojumi:

- dalība apsekojumā ir brīvprātīga atšķirībā no visiem pārējiem mājsaimniecību apsekojumiem, kuros dalība ir obligāta;
- respondentiem un mājsaimniecībā dzīvojošajiem būs iespēja nenorādīt savu vārdu, uzvārdu;
- intervētājiem būs pienākums nekavējoties iesniegt pabeigtās intervijas centralizētā krātuvē, lai viņu darba datoros pēc iespējas ātrāk varētu dzēst intervēto personu personisko informāciju (ja tiek izmantoti *CAPI* vai *CATI* intervēšanas veidi);
- galīgajā datubāzē, kas pieejama iekšējās analīzes vajadzībām, netiks iekļauti mājsaimniecības locekļu vārdi, uzvārdi, adreses un citi raksturlielumi;
- visu datu plūsma Portugāles Statistikas pārvaldes datorsistēmās tiks pienācīgi izvērtēta, lai novērstu visas iespējamās drošības problēmas.

Nīderlandē datu aizsardzības iestādes pozitīvu novērtējumu saņēma barometrs par kultūras daudzveidību organizācijās — astoņu publisko un privāto organizāciju izmēģinājuma projekts. Tā kā ir svarīgi aizsargāt atsevišķu darbinieku privātumu, Nīderlandes Statistikas pārvalde analizē darba devēju sniegtus anonimizētus darbaspēka datus un rezultātus sagatavo tikai apkopotā līmenī. Nav nepieciešams vākt un iesniegt datus par atsevišķiem darbiniekiem. Visi dati ir anonīmi un apkopoti grupas līmenī. Ja grupas lielums ir pārāk mazs, statistikas pārvalde šos datus npublicēs.

5. (Kā) apkopot informāciju par pašidentifikāciju, pamatojoties uz “rasu vai etnisko piederību”

Pamatojums

Kā norādīts publikācijā [“UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses”](#) (4.183. punkts), dati par etnisko piederību sniedz informāciju par iedzīvotāju daudzveidību, un tos var izmantot iedzīvotāju apakšgrupu identificēšanai. Pētījumu jomas, kas balstās uz šādiem datiem, ietver tādas jomas kā demogrāfiskās tendences, nodarbinātības prakse un iespējas, ienākumu sadalījums, izglītības līmenis, migrācijas modeļi un tendences, ģimenes sastāvs un struktūra, sociālā atbalsta tīkli, veselības stāvoklis un viktimizācija.

OHCHR publikācijā "[Human Rights-Based Approach to Data](#)" ir norādīts, ka iedzīvotāju mērķgrupām ir jābūt pašdefinējošām, t. i., iedzīvotāju grupas iezīmes nevar uzspiest ārēja puse vai piešķirt, izmantojot attiecināšanu vai aizstāšanu.

Tāpēc informācijas vākšana par personas pašidentifikāciju rasu vai etniskās piederības ziņā varētu būt būtiska:

- datu sadalīšanas nolūkos, lai analizētu (strukturālo un sistēmisko) nevienlīdzību rezultātu ziņā;
- intersekcionālo nevienlīdzības aspektu analīzei (piemēram, informācijas par rasu vai etnisko piederību pārbaude saistībā ar datiem par citām aizsargātām pazīmēm, piemēram, dzimumu, vecumu, invaliditāti, reliģiju, pārliecību, seksuālo orientāciju u. c.);
- lai labāk izprastu faktorus, kas potenciāli ir pamatā sistēmiskai/strukturālai nelīdztiesībai rezultātu ziņā, kā arī diskriminācijai un rasismam vai veicina vai pastiprina šādu nelīdztiesību;
- lai dotu iespējas etniskām un citām rasu stereotipiem pakļautām minoritātēm un diskriminācijas riskam pakļautām grupām: *"Rasu vai etniskās piederības statistiskajiem pierādījumiem var būt izšķiroša nozīme tiesvedībā. Individuāliem prasītājiem bieži vien ir nepieciešami statistiski pierādījumi, lai pamatotu savu prasību, jo īpaši netiešas diskriminācijas gadījumā, (..) un kā atzīts Rasu vienlīdzības direktīvā (15. apsvēruma)."*³¹;
- lai apsekojumā veidotu atbilstīgu respondentu izlasi vai tos atlasītu.

Kā minēts publikācijā "[UNECE Guide to Data Disaggregation for Poverty measurement](#)", *"etnisko identitāti var uzskaitīt, izmantojot dažādus jēdzienus, tai skaitā etnisko izcelsmi vai piederību, etnisko grupu, kultūras izcelsmi, tautību, rasi, [ādas] krāsu, minoritātes statusu, cilti, valodu, reliģiju — [un daudzos gadījumos arī ar tādām aizstājējvērtībām kā dzimšanas valsts, vecāku dzimšanas valsts, pilsonība] — vai dažādas šo jēdzienu kombinācijas"*³².

Ieteikumi

- Datu vākšanas nolūkos **iedzīvotāju mērķgrupām būtu jābūt pašdefinējošām**. Šis princips ir būtisks, jo īpaši tad, ja "rasu vai etniskā piederība" attiecas uz kādu personas piederības vai identifikācijas ar etnisko vai citu minoritāšu grupu aspektu. Trešās personas (piemēram, intervētāja vai pakalpojuma sniedzēja) piedēvētas respondenta "rasu vai etniskā piederības" attiecināšana/identifikācija ne vienmēr atbilst personas faktiskajai identifikācijai.

Gadījumos, kad loģistisku, politisku vai citu iemeslu dēļ varētu būt nepieciešams izmantot demogrāfiskos rādītājus, lai identificētu konkrētu iedzīvotāju grupu, [OHCHR rokasgrāmatā "Human Rights-Based Approach To Data"](#) ieteikts, ka datu vācējiem jānodrošina, ka tiek darīts publiski zināms, ka šo datu apstrāde un publicēšana nenozīmē pašidentifikāciju, ja nav izpausta personiska informācija par etnisko identitāti³³.

---

³¹ Al-Zubaidi, Y. (2020), raksts "[Some reflections on racial and ethnic statistics for anti-discrimination purposes in Europe](#)." publikācijā "European equality law review", 2. izdevums, Luksemburga, Publikāciju birojs, 62.–72. lpp., 65. lpp.

³² Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisija (ANO EEK) (2020), "[Poverty Measurement - Guide to Data Disaggregation](#)", 33. lpp.

³³ OHCHR, 2018, "[A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#), Apvienoto Nāciju Organizācija, 2018, 13. lpp.

- Paskaidrojiet, kādam nolūkam tiek vākti dati par rasu vai etnisko piederību, un nodrošiniet, ka datu vākšanā tiek ievērota paraugprakse un pārredzamība. Tas palielinās uzticības līmeni attiecībā uz jebkādu etnisko datu vākšanu.
- Datu vācējiem tiek ieteikts censties iesaistīt ieinteresētās kopienas/grupas visos datu vākšanas pasākumos un arī definēt vispiemērotākās kategorijas, lai noteiktu indivīda “rasu vai etnisko piederību” kā sociālu aprakstošu elementu. Tas nodrošinātu, ka pret attiecīgajām kopienām / iedzīvotāju grupām attiecas kā pret savas situācijas ekspertiem, un palīdzētu novērst neapzinātus aizspriedumus.
- Tā kā definīcijas, konceptualizācija un kategorizācija var ietekmēt iespējamās atbildes, tiem, kas vāc datus, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību, jānodrošina, lai respondentiem tiktu skaidri izskaidroti pamatkritēriji, ko izmanto, lai vāktu datus saistībā ar jēdzienu “rasu vai etniskā piederība” apsekojumā, tautas skaitīšanā, administratīvo datu avotā utt.; tas pats attiecas uz iegūto datu izplatīšanu.
- Tā kā “piederība/identifikācija ar etnisko/minoritāšu/rasu stereotipiem pakļautu grupu” ir daudzdimensionāla un drīzāk ir process, nevis statisks jēdziens, šī klasifikācija būtu jālieto elastīgi³⁴. Tāpēc datu vācējiem ir ieteicams piedāvāt respondentiem iespēju norādīt vairākas etniskās/grupu piederības vai etnisko/grupu piederību kombināciju (t. i., jauktu kategoriju iespēju). Informāciju par vairākām (jauktām) identitātēm var iegūt, izmantojot vienu jautājumu ar vairākām atbildēm vai vairākus jautājumus ar vienu atbildi. Lai atspoguļotu identifikāciju kā procesu un izvairītos no statistikas konceptualizācijas, piederību vai identifikāciju, kas balstīta uz rasu vai etnisko piederību, varētu mērīt arī ar skalas palīdzību (piemēram, no “nav vai vāja piederība” līdz “izteikta piederība”).
- Attiecībā uz administratīviem avotiem: arī administratīvajos datos izmantotās klasifikācijas ir regulāri jāatjaunina. Ņemot vērā, ka nav garantijas, ka persona turpina sevi identificēt tādā pašā veidā, jo īpaši, ja ir pagājis ilgs laiks kopš informācijas sākotnējās vākšanas un ievadīšanas reģistrā vai administratīvajā avotā, ir ieteicams nodrošināt iedzīvotājiem iespēju pārskatīt šo informāciju, kad vien persona pēc savas iniciatīvas to pieprasa.
- Atkarībā no datu vākšanas veida (tiešsaistē, klātienē, pa tālruni) un datu avota (administratīvais reģistrs, tautas skaitīšana, apsekojums utt.) datu vācējiem tehniskajos norādījumos un dokumentācijā jāpaskaidro, kā jānorāda “jauktu” pāru bērnu “rasu vai etniskā piederība” (piemēram, skaidri norādījumi, kas ļauj respondentiem sniegt vairākas atbildes vai pieļauj tādas atbildes kā “divu rasu”).
- Kā norādīts publikācijā “[UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses](#)” (4.185. punkts), klasificējot etniskās/minoritāšu grupas, ir jāklasificē arī vissmalkākie etnisko/grupu piederības līmeņi, pašidentifikācijas grupas, reģionālās un vietējās grupas, kā arī grupas, ko parasti neuzskata par etniskajām grupām, piemēram, reliģiskās grupas un grupas, kuru pamatā ir tautība.

³⁴ Tas var būt problemātiski, jo īpaši administratīvo datu vākšanas gadījumā. Piemēram, ja veselības aprūpes iestāde savās veidlapās sāk vākt informāciju par personas pašdeklarēto etnisko piederību, tā sistēmā saglabāsies līdz brīdim, kad šī informācija tiks dzēsta vai persona vēlēšies mainīt savu informāciju. Ja vien netiek nodrošinātas iespējas veikt šādas izmaiņas un ja cilvēkiem netiek regulāri atgādināts par sistēmā saglabāto informāciju par viņiem, noteikta informācija par personas pazīmēm, kas reiz apkopota, var palikt sistēmā, lai gan tā vairs neatbilst tam, kā persona sevi raksturotu pašlaik.

- Valstīm, kas vāc datus par etnisko piederību, būtu jāņem vērā, ka, veicot etnisko grupu iepriekšēju kodēšanu vai iepriekšēju klasificēšanu datu vākšanas laikā, var būt tendence zaudēt detalizētu informāciju par iedzīvotāju daudzveidību, **ja vien nav vietas, kur ierakstīt "citas" neprecizētas etniskās identitātes/grupas un sniegt atbildes brīva teksta formā.** Piemēram, pēc apspriešanās ar visām attiecīgajām romu organizācijām Bulgārijā, īstenojot Pamattiesību aģentūras [EU-MIDIS II apsekojumu](#), apsekojumā tika izmantota paraugkarte ar 25 pašidentifikācijas kategorijām, lai atlasītu apsekojumam piemērotos romu respondentus viņu dzīvesvietās. Sarakstā bija iekļautas, piemēram, šādas kategorijas: *romi, čigāni, iērlīji, demirdži, bakardži, džambasi, rudari/ludari, kopanari, valahi* u. c. Tāpēc datu vācējiem ir jāizlemj, kuras kategorijas respondentiem ir vissvarīgākās un nozīmīgākās, un ideālā gadījumā tas būtu jādara sadarbībā ar kopienām/grupām, no kurām paredzēts vākt datus.
- Izmantojot brīva teksta atbildes iespēju, lai vāktu informāciju par pašidentifikāciju, datu vācēji tiek aicināti ņemt vērā šādus apsvērumus: 1) cilvēki ne vienmēr spontāni domā par sevi rases vai etniskā aspektā; 2) uz atvērtā tipa jautājumu bieži vien tiek sniegts liels skaits atbilžu, kuras nākamajā posmā ir jāpārklasificē un jāreducē, lai tās būtu noderīgas turpmākai analīzei.
- Jautājums(-i) par rasu vai etnisko identifikāciju būtu jāuzdod tā, lai respondents pirms lēmuma pieņemšanas varētu redzēt visus iespējamus atbilžu variantus³⁵.
- Personām vajadzētu būt iespējai izpaust vai neizpaust informāciju par savām personiskajām pazīmēm. Tas nozīmē, ka personiskās informācijas sniegšanai par savu etnisko piederību potenciālajiem respondentiem jābūt neobligātai, un tas jādara skaidri zināms norādījumos, kas sniegti pirms jautājuma par to, kā viņi sevi pašidentificē rases vai etniskā ziņā.

Dati būtu jāvāc ar respondenta piekrišanu, būtu jāparedz atteikuma iespēja (piemēram, lai garantētu brīva, paša pausta apgalvojuma iespēju saistībā ar "rasu vai etnisko piederību", respondentiem jāļauj norādīt "nav" vai "nav norādīts"³⁶). Dalībai būtu jābūt brīvprātīgai. Ir jāizvairās no respondentu pārmērīgas noslogošanas, jo īpaši tāpēc, ka jautājumi par rasisma un diskriminācijas pieredzi var radīt emocionālu reakciju un stresu.

- Datu vācējiem un datu vākšanā iesaistītajām organizācijām/iestādēm ieteicams ieguldīt līdzekļus personāla apmācībā (attiecībā uz skaitītājiem un intervētājiem, kā arī datu analītiķiem un pakalpojumu sniedzējiem). Tas varētu ietvert tiešsaistes mācību portāla izveidi. Etniskajām kopienām var lūgt nodrošināt ārēju informētības uzlabošanas apmācību.
- Datu vākšanas darbībām nevajadzētu radīt negatīvu ietekmi: tās jāveic saskaņā ar cilvēktiesību principu "nenodarīt kaitējumu". Lai izvairītos no neaizsargāto grupu pārmērīgas apgrūtināšanas, jāpārskata iepriekšējās apspriešanās un līdzdalības procesos iegūtā informācija. Potenciāls šķērslis dalībai, neatkarīgi no intervijas veida, varētu būt tas, ka dažas minoritāšu grupas bieži tiek aicinātas piedalīties apsekojumu pētījumos, bet tās ne vienmēr saskata šādu pasākumu radītas izmaiņas vai tiešus ieguvumus. Datu vācējiem ir skaidri jānorāda līdzdalības priekšrocības un galvenie mērķi, jānovērš bažas par datu aizsardzību un

³⁵ Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisija (ANO EEK) (2020), "[Poverty Measurement - Guide to Data Disaggregation](#)", 33. lpp.

³⁶ Publikācija "[UN Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses](#)" (4.186. punkts).

privātumu un, ja iespējams, jāparāda, kādas pārmaiņas ir panāktas, veicot citus līdzīgus apsekojumus.

- Dalībvalstīm un attiecīgajiem datu vācējiem būtu jācenšas regulāri apmainīties ar paraugpraksi par to, *vai* vākt informāciju par pašidentifikāciju administratīvos avotos un *kā* to darīt. Dažos gadījumos ir iespējams vākt rasu/etniskās piederības pašidentifikācijas datus administratīviem mērķiem vai administratīvos datu avotos. Atsevišķās valstīs (piemēram, Bulgārijā, Īrijā, Slovākijā un Ungārijā) šādi dati ir apkopoti tautas skaitīšanas laikā. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu administratīvo datu avotu pamatā ir aizstājējinformācija, kas norāda etnisko piederību vai imigrantu izcelsmi (par aizstājējinformāciju sk. 6. pamatprincipu).
- Datu vācējiem būtu jāsniedz skaidra, atklāti pieejama informācija par savu darbību, tai skaitā pētījuma struktūru un datu vākšanas metodiku. Valsts aģentūru savāktajiem datiem vajadzētu būt brīvi pieejamiem sabiedrībai³⁷.

Valstu prakses piemēri

[2016. gada tautas skaitīšanā Īrijā](#) tika uzdoti šādi jautājumi par rasu/etniskās piederības pašidentifikāciju:

Kāda ir jūsu etniskā grupa?

A. Baltādainie

1. Īri
2. Īru nomadi
3. Jebkura cita izcelsme kā baltādainajam

B. Melnādainie vai melnādaini Īri

1. Afrikāņi
2. Jebkura cita izcelsme kā melnādainajam

C. Aziāti vai aziātu izcelsmes Īri

1. Ķīnieši
2. Jebkura cita izcelsme kā aziātam

D. Cita, arī jaukta izcelsme

2019. gadā notika sabiedriskā apspriešana, lai pārskatītu nākamās tautas skaitīšanas anketas saturu. Apspriešanas rezultātā jautājumam par etnisko piederību tika pievienotas papildu kategorijas: romu, indiešu/pakistāniešu/bangladešiešu, arābu un jauktā. Sīkāku informāciju sk. pilnajā [zinojumā par apspriešanu](#). Tālāk ir sniegts pārskatītais etniskās piederības jautājums nākamajai tautas skaitīšanai (plānota 2022. gadā):

Kāda ir jūsu etniskā grupa/izcelsme?

A. Baltādainie

1. Īri
2. Īru nomadi
3. Romi
4. Jebkura cita izcelsme kā baltādainajam

B. Melnādainie vai melnādaini Īri

5. Afrikāņi

---

³⁷ OHCHR, 2018, "[A Human Rights-Based Approach to Data: Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development](#), Apvienoto Nāciju Organizācija, 2018, 14. lpp.

6. Jebkura cita izcelsme kā melnādainajam
- C. Aziāti vai aziātu izcelsmes īri
  7. Ķīnieši
  8. Indieši/pakistānieši/bangladešieši
  9. Jebkura cita izcelsme kā aziātam
- D. Cita, arī jaukta grupa/izcelsme
  10. Arābi
  11. Jaukta; sniedziet aprakstu
  12. Cita; sniedziet aprakstu

Turklāt tiek uzdoti atsevišķi jautājumi, lai noteiktu invaliditāti un reliģisko piederību. Sīkāku informāciju skatīt šajā [2022. gada tautas skaitīšanas veidlapas](#) kopijā.

Maltā 2021. gada novembrī plānotajā tautas skaitīšanā tiks iekļauti jautājumi par rasi, reliģisko piederību un seksuālo orientāciju. Konkrēti attiecībā uz rasu piederību tautas skaitīšanas anketā tiks iekļauts jautājums, kurā būs iespēja sniegt paša noteiktu atbildi. Maltā šāda informācija tiks vākta pirmo reizi, jo iepriekš šāda veida informācija nekad nav tikusi vākta tautas skaitīšanā vai citos valsts apsekojumos³⁸.

Spānijā 2021. gadā Vienādas attieksmes un etniskās un rasu daudzveidības ģenerāldirektorāts pasūtīja pētījumu "[Afrikāņu un to pēcnācēju iedzīvotāji — identitāte un tiesību pieejamība](#)", kurā galvenā uzmanība tika pievērsta tam, kā Spānijā dzīvojošie afrikāņi un to pēcnācēji īsteno savas pilsoniskās, politiskās, sociālās, kultūras un ekonomiskās tiesības kā īpaša sociālā grupa un kā potenciāla diskriminācijas upuru grupa. Pētījuma pamatā ir divas tiešsaistes aptaujas, kurās aptaujātas attiecīgās iedzīvotāju grupas un pilsoniskās sabiedrības organizācijas un kurās uzdoti jautājumi par pieredzi saistībā ar diskrimināciju un policijas veiktu profilēšanu. Šajā pētījumā tika uzdots atvērtā tipa jautājums, kas ļāva Spānijā dzīvojošajiem afrikāņu izcelsmes iedzīvotājiem pašiem norādīt savu identitāti.

Itālijā [diskriminācijas apsekojuma](#) mērķgrupas ir arī etniskās minoritātes un aptver vairākus diskriminācijas iemeslus un vairākas dzīves jomas, piemēram, izglītību, nodarbinātību, veselību, preču un pakalpojumu pieejamību un politisko līdzdalību. Lai novērstu iespējamu neaizsargātu grupu pastāvēšanu, datu subjektiem būs atļauts norādīt savu identitāti, pamatojoties uz tādām pazīmēm kā fiziskās īpašības, veselības stāvoklis un invaliditāte, imigranta vai imigrantu pēcnācēja statuss, etniskā piederība un ādas krāsa, reliģiskā piederība, seksuālā orientācija vai dzimtes identitāte. Kategorizācijas sistēmas pieļauj vairāk nekā vienu identifikācijas kategoriju, kā arī sniedz iespēju respondentiem nenorādīt neko vai norādīt "nav". Šis projekts joprojām tiek īstenots, un 2021. gadā ir plānots veikt izmēģinājuma apsekojumu.

Itālijā [apsekojums par romu, sintu un kaminantu mājokļu iekļaušanu](#) sniedz datus, lai uzraudzītu šo kopienu iekļaušanu attiecībā uz mājokļa apstākļiem, un tas veido daļu no Nacionālās romu, sintu un kaminantu iekļaušanas stratēģijas 2012.–2020. gadam. Mērķis ir uzlabot statistikas zināšanas par Itālijas romiem, izstrādājot rādītāju sistēmu iekļaušanas rīcībpolitiku uzraudzībai, īpašu uzmanību pievēršot romu mājokļu maiņas projektam. Šā pasākuma pamatprincipi ir pašidentifikācija, brīvprātīga

---

³⁸ *Malta Today* (2021), "[Census to collect data on race, sexual orientation and religion for the first time](#)", 2021. gada 13. maijs.

un anonīma datu vākšana un romu pārstāvju iesaistīšana, izmantojot Romu apvienību nacionālo platformu.

Horvātijas Sabiedrības veselības institūts ir izveidojis sistēmu "[Sabiedrības veselības rādītāji par romu tautības iedzīvotājiem Horvātijas Republikā](#)", kurā apvienoti dati no veselības datubāzēm un reģistriem ar etniskiem datiem. Izveidojot sistēmu, kas sniegtu reālu priekšstatu par romu veselību, pamatojoties uz pieejamiem un ikdienas sabiedrības veselības statistikas datiem, veselības aizsardzības pasākumi, kas tiek plānoti, izmantojot reālistiskus rādītājus un pierādījumus, var būt mērķtiecīgāki un efektīvāki. Tā kā sabiedrības veselības datubāzēs un reģistros dati netika regulāri uzraudzīti pēc etniskās piederības, īstenojot šo pasākumu, tika izveidota inovatīva romu veselības stāvokļa analīzes un ziņošanas sistēma, kas sniedz informāciju par sociāldemogrāfiskajām iezīmēm.

Piemēri no Pamattiesību aģentūras (FRA) veiktajiem apsekojumiem

Aģentūras *EU-MIDIS* apsekojumos, kas vērsti uz imigrantiem un to pēcnācējiem, attiecībā uz "rasu vai etnisko piederību" tiek izmantota daudzpusēja pieeja.

1. Lai veidotu izlases un atlasītu atbilstīgos respondentus, tiek izmantota aizstājējinformācija par respondentu dzimšanas valsti un viņu vecāku dzimšanas valsti, jo dalībvalstīs gandrīz nav pieejamas izlases bāzes (piemēram, adrešu vai individuālie reģistri), kur būtu iekļauta pašidentifikācijas informācija par rasu vai etnisko piederību.
2. Lai novērtētu pašidentifikāciju, aģentūra izmanto atsevišķu aptaujas jautājumu kombināciju, lūdzot respondentiem sniegt informāciju par dažādiem aspektiem, kas saistīti ar piederību pie grupas vai saistību ar grupu atkarībā no rasu vai etniskās piederības, kā parādīts nākamajās tabulās³⁹.
3. Aģentūra izmanto jautājumu kopumu, ar kuriem nosaka respondentu pieredzi saistībā ar diskrimināciju rasu vai etniskās piederības dēļ galvenajās dzīves jomās (sk. piemērus no citām *FRA* aptaujas anketām šo norādījumu 6. pamatprincipam veltītajā sadaļā).

Jautājuma formulējums:

IN09	Pašidentifikācija kā afrikāņu izcelsmes vai melnādaina persona
	Vai jūs sevi raksturotu kā afrikāņu izcelsmes / melnādainu personu?
	VIENA ATBILDE
1	Jā
2	Nē
-96	<i>Nevēlos atbildēt</i>
-97	<i>Nesaprotu jautājumu</i>

³⁹ Tomēr, ja persona ir dzimusi Subsahāras Āfrikas valstī, *FRA* veiktajā analīzē tā tiks iekļauta kategorijā "imigranti no Subsahāras Āfrikas" neatkarīgi no tā, cik lielā mērā persona sevi identificē kā eiropieti, nevis afrikāni no Subsahāras Āfrikas. Tas ir saistīts ar informācijas (ne-)pieejamību etniskās/rasu identifikāciju izlases bāzēs un nepieciešamību izlases vajadzībām tuvinājumam izmantot respondentu dzimšanas valsti un viņu vecāku dzimšanas valsti.

-98	Neattiecas
-99	Nezinu

Avots: ES apsekojums par imigrantiem un viņu pēcnācējiem

RA02	Pašidentifikācija kā valstspiederīgais / eiropietis / respondenta dzimtās valsts / vecāku dzimtās valsts valstspiederīgais	
	UZDOT VISIEM	
	Cilvēki sevi var uztvert dažādi. Nākamais jautājums ir par to, kā jūs sevi uztverat. Skalā no 1 līdz 5, kur 1 nozīmē "nemaz", bet 5 — "ļoti izteikti", kādā mērā jūs jūtaties kā...?	
	PARĀDĪT KARTĪTI RA02 NOLASĪT NO RA02_1 LĪDZ RA01_5	
RA02_1	Eiropietis	1. Nemaz
RA02_2	Austrietis	2.
RA02_3	Nigērietis	3.
...	...	4.
....	...	5. Ļoti izteikti
....	...	-96 Nevēlos atbildēt
....	...	-97 Nesaprotu jautājumu
....	...	-98 Neattiecas
....	...	-99 Nezinu

Avots: FRA EU MIDIS II

Aģentūras veiktajā aptaujā par pamattiesībām, kas bija vispārēja ES iedzīvotāju aptauja, tika iekļauts jautājums par pašidentifikāciju kā etniskajai minoritātei. Turklāt aptaujā respondentiem tika uzdoti jautājumi par viņu dzimšanas valsti un viņu vecāku dzimšanas valsti.

r29	Piederība pie etniskās minoritātes
	UZDOT VISIEM
	Vai uzskatāt, ka piederat pie kādas etniskās minoritātes [VALSTS]?
	ATĻAUTA VIENA ATBILDE
1.	Jā
2.	Nē
888.	Nevēlos atbildēt
999.	Nezinu

6. Izmantot aizstājējinformāciju, vācot datus par rasu vai etnisko piederību (ja pašidentifikācija nav iespējama)

Pamatojums

Lai veiktu sadalīšanu pēc rases vai etniskās piederības, tiek vākti dati par attiecīgajām pazīmēm. Bažas rada rasu vai etniskās piederības statistikas datu **trūkums vai nepilnīgums**, jo ir grūti novērtēt:

1. etnisko minoritāšu vai rasu stereotipiem pakļautu grupu problēmu (piemēram, rasisma, diskriminācijas, strukturālās nelīdztiesības galvenajās dzīves jomās, aizspriedumu motivētu noziegumu un aizskarošas izturēšanās, kā arī tiesībaizsardzības iestāžu diskriminējošas profilēšanas) reālo apmēru / izplatību;
2. nevienlīdzības, diskriminācijas un rasisma novēršanai īstenoto tiesību aktu un politikas efektivitāti.

Kā jau minēts iepriekš, tā kā rasu vai etniskās piederības kategorijas ir sociāli konstrukti, tām nav vienotas, pašsaprotamas nozīmes vai noteikšanas veida, un tādējādi nav arī universāla risinājuma, ja runa ir par datu vākšanu, pamatojoties uz sociāli konstruētām atšķirībām⁴⁰.

Tomēr vissvarīgākais jautājums ir — kurās kategorijās parādās nelabvēlīgie apstākļi un nevienlīdzība, piemēram, vai tā ir dzimšanas valsts, tautība, ādas krāsa, reliģija vai visi kopā? Un cik lielā mērā līdztiesības statistikā izmantotās kategorijas jēgpilni un pienācīgi atspoguļo visus nelabvēlīgā situācijā esošos cilvēkus un grupas saistībā ar rasu vai etnisko piederību? Iedzīvotāju skaits / tautas skaitīšanas dati sniedz ziņas par pārstāvību, un ar tiem var pretendēt uz politisko varu. Tāpēc pareiza skaitīšana palīdz nodrošināt pienācīgu pārstāvību, un pienācīga pārstāvība palīdz nodrošināt pienācīgu aizsardzību.

Problēmas

- Dažādu iemeslu (vēsturisku, juridisku u. c.) dēļ lielākajā daļā ES dalībvalstu “*rases vai rasu piederības jēdziens datu vākšanā netiek izmantots. Tas, kā tiek izprasta rasu vai etniskā piederība, ietekmē Rasu vienlīdzības direktīvā paredzēto aizsardzību un nosaka, vai attieksme, kas acīmredzami balstīta uz tādām aizstājēj kategorijām kā imigranta statuss, tautība, valoda un noteiktas reliģiskās prakses, tiek uzskatīta par tiešu vai netiešu, slēptu vai atklātu diskrimināciju.*”⁴¹
- Lielākajā daļā administratīvo avotu tiek izmantotas rasu vai etniskās piederības aizstājēj kategorijas, piemēram, pilsonība/tautība, dzimšanas valsts, vecāku dzimšanas valsts, valoda. Tomēr, kā norādīts ANO EEK publikācijā “[Poverty Measurement – Guide to Data Disaggregation](#)”, “*aizstājējinformācijas izmantošana attiecībā uz dažām grupām var būt sarežģīta, un ar to ir jārikojas uzmanīgi. Piemēram, uz tautību balstīti dati var būt ļoti vājš*

⁴⁰ Makkonnen, T. (2017), “[Eiropas rokasgrāmata par līdztiesības datiem \(2016. gada redakcija\)](#).”

⁴¹ Farkas, L. (2017), “[Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#)”, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 6. lpp.

rādītājs attiecībā uz etnisko piederību, jo atšķiras naturalizācijas politikas pieejas, kā arī attiecībā uz pamatiedzīvotājiem vai autohtonām etniskajām grupām.”⁴²

- Tāpēc, izmantojot aizstājēj kategorijas, pastāv “**nepietiekama aptvēruma**” risks: piemēram, ja līdztiesības statistika balstās tikai uz dzimšanas valsti vai valstspiederību (kā etniskās izcelsmes/piederības aizstājēju), tajā netiks ņemtas vērā cita veida nelabvēlīgas situācijas un nevienlīdzības aspekti, kas var rasties saistībā ar ādas krāsu, rasu vai etnisko piederību, reliģiju un citiem faktoriem. Vai arī, izmantojot datus par dzimšanas vietu, lai parādītu Covid-19 ietekmi uz etniskajām vai rasu stereotipiem pakļautām minoritātēm, netiks ņemts vērā risks iedzīvotājiem ar Āfrikas izcelsmi otrajā vai trešajā paaudzē. Tātad pastāv neatbilstība starp to, ko var parādīt ar aizstājēj kategoriju palīdzību, un to, ko būtu lietderīgi zināt.
- Aizstājēj kategoriju izmantošana var radīt homogenizācijas risku: piemēram, ““migrantu izcelsmes” ES pilsoņiem, “jaunām vai mazākumā esošām etniskajām grupām”, “alohtoniem” ir viena kopīga iezīme — to nosaukums ietver bināru pretstatījumu valstij vai šīs valsts iedzīvotāju vairākuma etniskajai piederībai. Šīs kategorijas ir arī maldinošas, jo tās apvieno minoritātes vienā veselumā, nepētot, vai tās patiešām veido vienu veselumu.”⁴³ Tāpēc, izmantojot aizstājēj kategorijas, pētniekiem būtu jāapdomā savu kategoriju izvēles ietekme uz datu analīzi.
- Aizstājēj kategorijas ir pretrunā pašidentifikācijas principam, tāpēc tās neatspoguļo rasu vai etniskās piederības daudzveidību sabiedrībā. Piemēram, pirmās paaudzes ilgtermiņa rezidentu gadījumā aizstājēj kategorija “dzimšanas valsts” var nebūt efektīvs un lietojams etniskās piederības rādītājs pēc 10–15 gadu uzturēšanās dzīvesvietas valstī.
- Dati par migrāciju (izcelsmi), valodu, izglītības līmeni un nabadzību nav efektīvi rādītāji, lai novērtētu diskrimināciju rasu vai etniskās piederības dēļ⁴⁴. Tādējādi valstis, kas atsakās vākt datus par diskrimināciju rasu vai etniskās piederības dēļ, mākslīgi ierobežo līdztiesības interpretāciju un, konkrētāk, nediskriminācijas tiesību aktu efektīvu īstenošanu.
- Diskriminācija rasu vai etniskās piederības dēļ ir saistīta nevis ar to, kā cilvēki paši sevi definē, bet gan ar to, kā viņus redz/uztver citi. Šajā gadījumā būtiska ir trešo personu veikta identifikācija, bet šo informāciju ir grūti apkopot tautas skaitīšanā.

Ieteikumi

- Tā kā nav atbilstošu izlases bāžu, bieži vienīgais veids, kā apzināt etniskās vai rasu stereotipiem pakļautas minoritātes, ir izmantot aizstājēj informāciju.
- “Lai novērtētu (ne-)vienlīdzību, iespējams, tikpat svarīgi ir noteikt gan uztverto, gan arī pašidentificēto rasu un etnisko piederību. (Uztvertā) rasu piederība ir svarīgs afroeiropiešu un Eiropas musulmaņu, kā arī romu diskriminācijas pieredzes elements.”⁴⁵

⁴² Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisija (ANO EEK) (2020), “[Poverty Measurement - Guide to Data Disaggregation](#)”, 70. lpp.

⁴³ Farkas, L. (2017), “[Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#)”, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 38. lpp.

⁴⁴ Turpat, 6. lpp.

⁴⁵ Farkas, L. (2017), “[Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity](#)”, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 6. lpp.

- Tā kā romi vairākās dalībvalstīs dzīvo ļoti segregēti, un tas ietekmē veselus mikroreģionus, datus par nabadzību/ienākumiem varētu izmantot kā aizstājējdatumus, jo īpaši, ja tos kombinē ar ģeogrāfisko atrašanās vietu⁴⁶.
- Aizstājējdatu izmantošanai jābūt pārredzamai, un informācijai par to jābūt publiski pieejamai. Piemēram, datu vākšanas tehniskajai (meta)informācijai ir jāpievieno informatīvas piezīmes datu lietotājiem, kurās izskaidrotas izmantoto aizstājēj kategoriju definīcijas un ierobežojumi.
- Ja nav iespējams piemērot uz cilvēktiesībām balstītu pašidentifikācijas principu, datu vācējiem būtu jāparedz iespēja pilnveidot un palielināt aizstājējvērtību/kategoriju skaitu esošajos datu avotos un analizē, lai nodrošinātu dažādu iedzīvotāju grupu plašu aptvērumu.
- Laika gaitā būtu pakāpeniski jāatsakās no aizstājējdatu izmantošanas un jāstiprina datu sistēmas.
- Lai varētu efektīvi uzraudzīt nediskriminācijas tiesību aktu īstenošanu, datu vācējiem un datu lietotājiem ir vajadzīgi vairāki savstarpēji papildinoši datu avoti, kas ietver līdztiesības datus, kuru pamatā ir rasu vai etniskā piederība. Tomēr, ņemot vērā atšķirīgos rasu vai etniskās piederības noteikšanas veidus, ir nepieciešama turpmāka dažādu datu avotu saskaņošana vai koordinēšana laika gaitā, lai uzlabotu salīdzināmību (sk. 3. pamatprincipu).

Valstu prakses piemēri

- Visaptveroši valstu prakses piemēri ir sniegti ziņojumā [“Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity”](#).

7. Vākt datus par diskriminācijas pieredzi etniskās/rasu piederības dēļ galvenajās dzīves jomās

FRA apsekojumu dati regulāri atspoguļo nevienlīdzības un rasu/etniskās diskriminācijas pieredzes apjomu un raksturu visā ES. Tas tiek panākts, atsaucoties uz diskriminācijas iemesliem un dzīves jomām, uz kurām attiecas visās ES dalībvalstīs piemērojami nediskriminācijas tiesību akti (piemēram, Rasu vienlīdzības direktīva un Nodarbinātības vienlīdzības direktīva)⁴⁷.

Turklāt *FRA* dati liecina, ka rasu/etniskās diskriminācijas izplatība saglabājas nemainīgi augsta gan laika gaitā, gan dažādās iedzīvotāju grupās dažādās dalībvalstīs. Tie arī rāda, ka diskriminācijas upuri mēdz

⁴⁶ Turpat.

⁴⁷ Rasu vienlīdzības direktīva aizliedz tiešu un netiešu diskrimināciju rasu vai etniskās piederības dēļ. Direktīvas 3. pantā par direktīvas darbības jomu noteikts, ka tā attiecas uz nodarbinātību un profesiju, arodapmācību, darba apstākļiem un dalību darba ņēmēju vai darba devēju organizācijās; sociālo aizsardzību, to skaitā sociālo nodrošinājumu un veselības aprūpi; sociālajām priekšrocībām; izglītību; pieeju precēm un pakalpojumiem, kas ir pieejami sabiedrībai, tostarp mājokļiem. Ar Nodarbinātības vienlīdzības direktīvu aizliedz tiešu un netiešu diskrimināciju reliģijas vai uzskatu, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Direktīvas 3. pantā par direktīvas darbības jomu noteikts, ka tā attiecas uz nodarbinātību un profesiju, arodapmācību, darba apstākļiem un dalību darba ņēmēju vai darba devēju organizācijās.

neziņot par notikušo nevienai iestādei vai struktūrai vairāku iemeslu dēļ, arī tāpēc, ka nezina, kur vērsties⁴⁸.

Rezultātā šie gadījumi paliek lielā mērā neredzami iestādēm, kuru juridiskais pienākums ir palīdzēt diskriminācijas upuriem, tai skaitā līdztiesības iestādēm. Šī parādība, ko dēvē arī par faktisko diskriminācijas gadījumu atbirumu, ir ievērojams izaicinājums, lai sniegtu ticamu priekšstatu par rasu/etniskās diskriminācijas apmēriem, jo tas nozīmē, ka ir redzama tikai neliela daļa no faktiskās diskriminācijas, ar ko saskārušies riska grupas cilvēki ("aisberga virsotne"). Tāpēc apsekojumu dati ir vislabākais aptuvenais reālo apstākļu atspoguļojums.

FRA apsekojumu dati arī liecina, ka, piemēram, daudzi romi, nomadi, musulmaņi, ebreji, imigranti un viņu pēcnācēji nevar droši pateikt, vai viņi saskaras ar diskrimināciju rasu vai etniskās piederības, nevis reliģijas vai pārliecības dēļ. FRA dati arī konsekventi liecina, ka daudzi cilvēki visā ES saskaras ar multiplu un interseksionālu diskrimināciju, kurai par pamatu ir dažādu iemeslu kombinācijas. *Interseksionālā diskriminācija* ir situācija, kurā vairāki diskriminācijas veidi pastāv vienlaikus un savstarpēji mijiedarbojas tā, ka tie nav nošķirami un rada īpašus jaunus diskriminācijas veidus⁴⁹.

Pamatojums

Objektīvi, ticami un salīdzināmi dati, ar ko dokumentē nevienlīdzības un diskriminācijas pieredzi, ir būtisks instruments uz pierādījumiem balstītas politikas veidošanai. Kā jau minēts, aizstājējdati reti sniedz ticamu priekšstatu par diskrimināciju, kas skar rasu stereotipiem pakļautas grupas un etniskās minoritātes. Datu vākšana par dažādu grupu diskriminācijas pieredzi dažādu iemeslu dēļ un dažādās dzīves jomās ir viens no efektīvākajiem veidiem, kā novērtēt diskriminācijas novēršanas tiesību aktu īstenošanas efektivitāti. Tas ir efektīvs veids, kā uzraudzīt, cik lielā mērā rasu vai etniskie aizspriedumi, iespējams, tiek izmantoti, piemēram, attiecībā uz piekļuvi nodarbinātībai, mājoklim, izglītībai, veselības aprūpei, precēm un pakalpojumiem, kā arī saskarsmē ar tiesībaizsardzības iestādēm.

*"Tādi procesi kā attiecināšana vai piedēvēšana, citādošana, grupēšana un stereotipizēšana rada, ievieš vai uzspiež rasu vai etnisko piederību. Rasu vai etniskā identitāte var neatbilst tam, kā to uztver vai pieņem trešā persona. Identitāte ir nepastāvīga un laika gaitā var mainīties. Tomēr tas ne vienmēr ietekmē to, kā attiecīgo personu uztver."*⁵⁰ Statistisko datu vākšanā un analizē neizbēgami tiek veikta zināma grupēšana, un tā var būt nepieciešama. Tomēr datu vācējiem un lietotājiem, kas izmanto šādu grupēšanu, ir jāapzinās riski, ko šādas grupēšanas izvēles var radīt.

Ieteikumi

- Pirms jebkādiem jautājumiem par diskriminācijas pieredzi būtu jāsniedz diskriminācijas definīcija. Būtiski ir arī tas, ka respondenti jebkurā datu vākšanas brīdī var atgriezties pie konkrētās definīcijas. Tādēļ datu vācējiem ir jānodrošina, lai respondenti varētu piekļūt sniegtajai definīcijai un saprast to (vai nu izmantojot paraugkarti vai skaļi nolasāmo variantu veidā klātienē intervijā, vai informācijas lodziņus tiešsaistes aptaujās).

⁴⁸ FRA (2021), "[Equality in the EU 20 years on from the initial implementation of the Equality Directives](#)". Luksemburga, Publikāciju birojs, 13. lpp. Sekojot Kimberles Krenšovas piemēram, Eiropas Komisija atzīst, ka "cilvēki var vienlaikus piederēt pie vairākām neizdevīgā stāvoklī esošām grupām un, iespējams, tikt pakļauti īpašām diskriminācijas formām." Skatīt arī Eiropas Dzimumu līdztiesības institūta (EIGE) sniegto jēdziena "multiplā diskriminācija" definīciju (<https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1297>) un jēdziena "interseksionalitāte" definīciju (<https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1492>).

⁴⁹ Turpat, 11. lpp.

⁵⁰ Farkas, L. (2017), "[The meaning of racial or ethnic origin in EU law: between stereotypes and identities](#)", Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 37. lpp.

- Standartizējiet jautājumu formātu — jautājumiem par diskrimināciju rasu/etniskās piederības dēļ būtu jāatbilst tādai pašai loģikai kā jautājumiem par diskrimināciju citu iemeslu dēļ.
- Būtu vēlams uzdot atsevišķus jautājumus par diskriminācijas pieredzi dažādās dzīves jomās (piemēram, saistībā ar nodarbinātību, izglītību, veselību, mājokļiem, piekļuvi precēm un pakalpojumiem, iespēju vērsties tiesā utt.), nevis uzdot tikai vienu vispārīgu jautājumu par diskrimināciju, neprecizējot jomas.
- Aprēķinot diskriminācijas izplatību dažādās dzīves jomās, politikas veidotāji var arī izstrādāt un īstenot īpaši pielāgotas diskriminācijas novēršanas rīcībpolitikas attiecīgajās jomās. Papildus iespējai pievērsties konkrētām politikas jomām, atsevišķu jautājumu uzdošana par dažādām dzīves jomām var palīdzēt respondentiem atcerēties attiecīgos notikumus. Pretējā gadījumā, uzdodot tikai vienu jautājumu, daži respondenti var koncentrēties galvenokārt uz situācijām, kas saistītas ar nodarbinātību vai izglītību, bet aizmirst par mājokli vai veikalēm un pakalpojumiem. Ir pierādīts, ka viktimizācijas jomā specifiskāki jautājumi rada lielāku kopējo izplatību nekā tad, ja tiktu uzdots mazāks skaits vispārīgāku jautājumu.
- Jautājumus par diskriminācijas pieredzi vēlams uzdot par vismaz diviem dažādiem laikposmiem, lai respondenti varētu nošķirt īstermiņa un ilgtermiņa pieredzi (piemēram, 12 vai 24 mēnešu laikā vai piecu gadu laikā pirms aptaujas).

Ir pierādīts, ka šī procedūra palielina datu ticamību un derīgumu, jo ļauj respondentiem ziņot par attiecīgo pieredzi dažādos dzīves posmos⁵¹. Turklāt atbildes uz jautājumiem par diskriminācijas pieredzi īstermiņā var palīdzēt uzraudzīt nesen īstenotu pasākumu efektivitāti. Nosakot laikposmus, datu vācēji varētu apsvērt arī dažu šajā kontekstā sevišķi būtisku rādītāju definīcijas, piemēram, [Ilgspējīgas attīstības programmā 2030. gadam](#) norādīto 10.3.1. rādītāju (tā mērķis ir noteikt to iedzīvotāju īpatsvaru, kuri ziņo, ka pēdējo 12 mēnešu laikā ir personīgi izjutuši diskrimināciju vai aizskarošu izturēšanos). Turklāt laikposmus varētu izvēlēties tā, lai tos varētu salīdzināt ar citu apsekojumu (piemēram, regulāro *FRA* apsekojumu) rezultātiem.

- Lai noteiktu diskriminācijas pieredzes intensitāti vai atkārtēšanos, datu vācēji var jautāt respondentiem, cik bieži noteiktā laikposmā viņi saskārušies ar rasu vai etnisko diskrimināciju.
- Jautājumu secība un turpmākie pasākumi: ieteicams sākt ar diskriminācijai veltītu sadaļu, kurā sniegta tās definīcija; jautājumiem par attieksmi būtu jābūt pirms jautājumiem par pieredzi; tad seko jautājumi par biežumu un reakciju (piemēram, sūdzības iesniegšana un, ja tāda iesniegta, — kam tā iesniegta).
- Lai identificētu multiplo un interseksionālo diskrimināciju, diskriminācijas izplatība rasu vai etniskās piederības dēļ ir jāaplūko saistībā ar diskriminācijas izplatību citu iemeslu dēļ un kopā ar to.⁵² Pienācīgi ņemiet vērā [Pamatnostādnes par līdztiesības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu](#) un jo īpaši 6. pamatnostādni “Nodrošināt līdztiesības datu vispusību”, kurā

⁵¹ Sk., piemēram: *FRA* (2014), “[Violence against women: an EU-wide survey Main results](#)”, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs (2015).

⁵² Sekojot Kimberles Krenšovas piemēram, Eiropas Komisija atzīst, ka “*cilvēki var vienlaikus piederēt pie vairākām neizdevīgā stāvoklī esošām grupām un, iespējams, tikt pakļauti īpašām diskriminācijas formām.*” Publikācijā: Eiropas Komisija (2007), “[Tackling Multiple Discrimination - Practices, policies and laws](#)”, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2007, 15. lpp.

dalībvalstīm ieteikts visās esošajās datu vākšanas sistēmās iekļaut informācijas par multiplo un intersekcionalo diskrimināciju vākšanu; piemēram, vāktajiem datiem par invaliditāti ideālā gadījumā būtu jāietver informācija par rasu vai etnisko piederību, dzimumu, vecumu un citām potenciālām pazīmēm, kas var radīt lielāku diskriminācijas risku vairāku faktoru vai savstarpēji saistītu nevienlīdzības aspektu dēļ. Lai šāda veida analīzē iegūtu pārlicinošus rezultātus, parasti ir nepieciešama lielāka izlase, un varētu apsvērt dažādu avotu izmantošanu, tai skaitā lielos apsekojumos gūtu informāciju un administratīvos un saistītos datus.

- Dalībvalstis tiek aicinātas iekļaut rasu/etniskās diskriminācijas pieredzes datu vākšanu visos ES un valstu apsekojumos (piemēram, darbaspēka apsekojumā (*LFS*) un ES statistikā par dzīves apstākļiem (*EU-SILC*)), iekļaujot diskriminācijas jautājumus/moduļus. To varētu panākt, vai nu ieviešot atsevišķus mainīgos / aptaujas jautājumus, ar kuriem īpaši vāc datus par uztverto rasu/etnisko diskrimināciju, vai arī regulāri ieviešot uz jautājumiem balstītus apsekojuma moduļus, lai aptvertu dažādās problēmas, kas saistītas ar rasu vai etnisko diskrimināciju, aizspriedumu motivētu aizskarošu izturēšanos, rasismu un diskriminējošu profilēšanas praksi.
- Apsekojumā iesaistīto un atbildes sniegušo skaits ievērojami palielinās, “*ja pētījuma temats tiešā veidā interesē respondentiem, kā tas ir diskriminācijas pieredzes gadījumā.*”⁵³
- Pirms datu vākšanas veiciet konteksta izpēti: pirms izstrādā un izlemj par apsekojuma struktūru, svarīgs uzdevums katrā datu vākšanas procesā ir savākt pamatdatus un informāciju par aptaujājamo grupu sastāvu un koncentrāciju. Pamatotu lēmumu par labāko iespējamo izlases veidošanas modeli var pieņemt tikai pēc tam, kad ir veikta visaptveroša informācijas kartēšana par mērķgrupām katrā valstī, kurā paredzēts veikt apsekojumu⁵⁴.
- Veiciniet apmaiņu ar paraugpraksi diskriminācijas pieredzes novērtēšanā.

Valstu prakses piemēri

Trījas modulī par [lidztiesību un diskrimināciju](#) (par 2019. gada 1. ceturksni) tika uzdoti jautājumi par diskrimināciju galvenajās dzīves jomās, tai skaitā par diskrimināciju darbavietā, piekļuvi sabiedriskajiem un privātajiem pakalpojumiem un attieksmi, tos saņemot, izglītību, mājokli, veselību, transportu un saskarsmi ar policiju. Lai novērtētu diskriminācijas pieredzi darbavietā, tika uzdoti šādi jautājumi (vienādi visos kontekstos):

DISCRIM_1 “*Vai pēdējo divu gadu laikā personīgi esat juties/jutusies diskriminēts/-a darbavietā?*”

1. Jā / 2. Nē / 3. Neattiecas (nestrādāju, neesmu strādājis/-usi pēdējos divos gados) / 4. Nezinu

JA DISCRIM_1=1 -> **KĀPĒC**

KĀPĒC “*Kā jūs domājat, kāpēc jūs diskriminēja — vai tas bija saistībā ar jūsu....? (Iespējamās vairākas atbildes)*

1. Dzimumu
2. Civilstāvokli
3. Ģimenes stāvokli (piemēram, grūtniecība, bērni vai citi apgādājamie)
4. Reliģisko pārliecību
5. Seksuālo orientāciju

⁵³ FRA (2017), “[Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Technical Report](#)”, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 93. lpp.

⁵⁴ FRA (2017), “[Second European Union Minorities and Discrimination Survey - Technical Report](#)”, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2017, 92 lpp.

6. Vecumu
7. Invaliditāti
8. Rasi (tai skaitā ādas krāsu, tautību, etnisko vai valstisko piederību)
9. Piederību pie nomadu kopienas
10. Cits (lūdzu, precizējiet)

Papildu jautājumos tiek vaicāts par diskriminācijas veidu, tās biežumu, tās seku smagumu un to, vai ir veikti kādi pasākumi (piemēram, iesniegta sūdzība vai uzsākta tiesvedība).

Vācijā kopienas organizācija *Each One Teach One (EOTO)* sadarbībā ar organizāciju *Citizens For Europe (CFE)* uzsāka iniciatīvu [#Afrozensus](#), lai izpētītu afrikāņu izcelsmes iedzīvotāju (tai skaitā Vācijas melnādaino, afrikāņu un afrodiāsporu iedzīvotāju) dzīvi un diskriminācijas pieredzi. Projektu finansēja Vācijas Federālā diskriminācijas novēršanas aģentūra (*FADA*). Iniciatīvu veidoja tiešsaistes aptauja un kvalitatīvs pētnieciskais darbs (ekspertu intervijas un fokusa grupas). Tiešsaistes aptaujas anketā ir dažādi moduļi. Viens no tiem ir izstrādāts tā, lai detalizēti atspoguļotu diskriminācijas pieredzi dažādu iemeslu dēļ visās attiecīgajās dzīves jomās. Projekts ir veidots kā panelāptauja, un *EOTO* plāno nākotnē atkārtot tiešsaistes aptauju, lai noteiktu pret melnādainiem iedzīvotājiem vērsto rasismu laika gaitā.

Vācijā [Rassismusmonitor](#) ir jauns *DeZIM-Institut* (Vācijas Integrācijas un migrācijas pētījumu centra) projekts, ko finansē Federālā Ģimenes, vecāka gadagājuma cilvēku, sievietes un jaunatnes lietu ministrija, un tā mērķis ir pētīt rasisma cēloņus, apmērus un sekas Vācijā. Šā projekta mērķis ir nodrošināt efektīvu rasisma uzraudzības instrumentu, apvienojot kvantitatīvas, kvalitatīvas un eksperimentālas metodes. Papildus reprezentatīvām iedzīvotāju aptaujām un īpašām rasisma skarto personu aptaujām tiks izmantotas juridiskas, statistiskas, sociālpsiholoģiskas un citas starpdisciplināras pieejas.

Norvēģija 2020. gadā veica pirmo valsts iedzīvotāju [apsekojumu par dzīves kvalitāti](#), kurā respondentiem tika jautāts, vai pēdējo 12 mēnešu laikā viņi ir saskārušies ar sliktāku attieksmi nekā citi (diskriminācija). Atbildes tika sadalītas starp šādām respondentu kategorijām: *imigrantu izcelsmes respondenti*, *Norvēģijā dzimušie ar vecākiem imigrantiem* un *pārējie iedzīvotāji*. Pēc tam respondentiem tika lūgts izvēlēties “diskriminācijas iemeslu(-us)” no šāda saraksta:

- *Vecums*
- *Dzimums*
- *Slimība/trauma*
- *Invaliditāte*
- *Etniskā izcelsme*
- *Ādas krāsa*
- *Reliģiskā pārliecība*
- *Politiskie uzskati*
- *Seksuālā identitāte*

Piemēri no *FRA* apsekojumiem

[Diskriminācijas noteikšana FRA EU-MIDIS apsekojumos](#): *EU MIDIS* apsekojumos un turpmākajos apsekojumos par romiem, romiem un nomadiem, kā arī imigrantiem un viņu pēcnācējiem respondentiem tiek jautāts, vai viņi ir jutušies diskriminēti viena vai vairāku iemeslu dēļ (ādas krāsa, etniskās izcelsmes vai imigrantu izcelsmes, reliģijas vai reliģiskās pārliecības, dzimuma, vecuma, invaliditātes, seksuālās orientācijas un citu iemeslu dēļ) dažādās jomās un darbībās: meklējot darbu, strādājot, mācoties vai kontaktējoties ar bērnu skolas personālu, piekļūstot veselības aprūpes pakalpojumiem, saistībā ar mājokli un izmantojot sabiedriskos vai privātos pakalpojumus (piemēram,

sabiedrisko transportu, administratīvos birojus, ieejot naktsklubā, restorānā vai viesnīcā, kā arī atrodoties vai ienākot veikalā).

Respondentiem, kuri ziņoja par diskrimināciju vismaz viena no trīs konkrētu iemeslu dēļ (ādas krāsas, etniskās piederības vai imigrantu izcelsmes un reliģijas vai reliģiskās pārliecības dēļ), tika lūgts sniegt sīkāku informāciju par incidentu, izmantojot vispārīgu terminu “etniskā vai imigrantu izcelsme”. Vispārīgais termins “etniskā vai imigrantu izcelsme” apzīmē rasu/etnisko diskrimināciju, kā aplūkots šajā norādījumos.

Jautājumu formulējums un secība

Aptaujā ir iekļauta diskriminācijas definīcija, ko respondentiem parāda, pirms viņiem tiek vaicāts par viņu faktisko diskriminācijas pieredzi: *“Vēlos jums uzdot dažus jautājumus par cilvēktiesībām. Viena no pamattiesībām ir vienlīdzīga attieksme. Tomēr daži cilvēki var saskarties ar diskrimināciju. Ar diskrimināciju mēs saprotam gadījumus, kad pret kādu cilvēku izturas nelabvēlīgāk nekā pret citiem viņa ādas krāsas, vecuma, dzimuma, seksuālās orientācijas, invaliditātes, etniskās izcelsmes, reliģijas vai reliģiskās pārliecības dēļ.”*

Jautājuma formulējums respondentiem, kuri piecu gadu laikā pirms aptaujas bijuši darba meklētāji: *“Vai pēdējo piecu gadu laikā, meklējot darbu⁵⁵, esat kādreiz jutis(-usi) diskrimināciju kāda no tālāk minēto iemeslu dēļ? Miniet visus attiecīgos aspektus.”*

1. Ādas krāsa vai rasu piederība
2. Etniskā vai imigrantu izcelsme
3. Reliģija vai reliģiskā pārliecība
4. Vecums (piemēram, pārāk jauns vai pārāk vecs)
5. Dzimums/dzimte (piemēram, tas, ka esat vīrietis vai sieviete)
6. Invaliditāte
7. Seksuālā orientācija (piemēram, tas, ka esat gejs, lesbiete vai biseksuālis)
8. Dzimtes identitāte vai dzimuma pašizpaušme (tas ietver, piemēram, transseksuālus, transvestītus vai nebinārus cilvēkus) — JA CAPI: INTERVĒTĀJS: IZLASIET PASKAIDROJUMU / JA CASI / TIEŠSAISTĒS APTAUJA: INFORMĀCIJAS POGA: Piemēram, persona, kura dzimusi kā zēns, bet vēlāk jūtas kā meitene / sieviete, vai arī ir dzimusi kā meitene, bet vēlāk jūtas drīzāk kā zēns / vīrietis. Vai persona, kura valkā apģērbu, kas parasti ir paredzēts pretējam dzimumam.
9. Cits (lūdzam precizēt): ATVERIET TEKSTLODZIŅU UN NORĀDIET IEMESLU
10. Es neesmu jutis/jutusi diskrimināciju nekādu iemeslu dēļ, esot šādā situācijā
- 96. Nevēlos atbildēt
- 97. Nesaprotu jautājumu
- 99. Nezinu

Respondenti, kuri ziņoja par diskrimināciju vismaz viena no trīs konkrētu iemeslu dēļ — 1) ādas krāsa vai rasu piederība; 2) etniskā vai imigrantu izcelsme; 3) reliģija vai reliģiskā pārliecība —, tiek aicināti norādīt sīkāku informāciju par incidentu, to, vai ir iesniegta sūdzība un, ja tāda iesniegta, tad kurai iestādei/struktūrai.

---

⁵⁵ FRA apsekojumos tiek jautāts par diskriminācijas pieredzi divos periodos: 12 mēnešus un 5 gadus pirms aptaujas.

8. Nodrošināt pietiekamu budžetu regulāriem apsekojumiem, lai vāktu vienlīdzības datus par rasu/etnisko piederību, jo īpaši gadījumos, kad administratīvo datu vākšana nav iespējama

Pamatojums

Valdībām ir jānodrošina, ka līdztiesības dati tiek vākti regulāri, lai uzraudzītu atbilstību ES tiesību aktos noteiktajiem pienākumiem pat tad, ja administratīvo datu vākšana nav iespējama. Šādos gadījumos valsts/reģionālā līmenī jāpiešķir pietiekams budžets, lai vāktu datus par rasu/etnisko piederību, izmantojot regulārus valsts/reģionālus apsekojumus, ko veic kompetenta iestāde (t. i., iestāde ar atbilstošām pētniecības zināšanām un kapacitāti).

Ieteikumi

- Ja netiek regulāri vākti līdztiesības dati, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību, izmantojot administratīvus avotus vai apsekojumus, dalībvalstis varētu nodrošināt **pietiekamu budžetu šādu datu vākšanai**, reizi četros līdz piecos gados **veicot visaptverošu valsts apsekojumu**. Ar šādu apsekojumu:
  - vajadzētu reprezentatīvi pārstāvēt visas politikai nozīmīgās mērķgrupas datu sadalīšanai, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību;
  - vajadzētu censties atspoguļot to kopienu/grupu daudzveidību valstī, kuras sevi identificē pēc rasu vai etniskās piederības;
  - vajadzētu censties aptvert arī iedzīvotāju grupas, kas definētas kā “grūti sasniedzamas”, tai skaitā cilvēkus, kas dzīvo nabadzībā. Tas nozīmētu arī apsekojuma instrumenta (anketas un citu jomas darba materiālu) tulkošanu šīm grupām atbilstošās valodās, kā arī kopienu organizāciju, mediatoru un intervētāju no attiecīgajām grupām iesaistīšanu⁵⁶;
  - tajā būtu jābalstās uz pietiekama lieluma izlasēm, lai varētu veikt detalizētāku datu analīzi, lai noteiktu ģeogrāfiskās atšķirības un (intersekcionālu) nevienlīdzību. Tas nozīmē, ka izlases tīrajam lielumam jābūt pietiekami lielam, lai varētu veikt datu turpmāku sadalīšanu attiecībā uz ģeogrāfisko sadalījumu, vecumu, dzimumu/dzimti un izglītību;
  - būtu jāspēj iegūt ticamus un derīgus datus par visām politikai nozīmīgām mērķgrupām, t. i., būtu jāizmanto jaunākie norādījumi un standarti par apsekojuma datu vākšanas un apsekojuma (izlašu veidošanas) modeli attiecībā uz grūti sasniedzamām iedzīvotāju grupām.
- Regulārus apsekojumus, kuros vāc līdztiesības datus saistībā ar rasu vai etnisko piederību, var veikt vai nu kā neatkarīgu apsekojumu, īpaši pievēršoties iedzīvotāju grupām, kas sevi identificē pēc rasu vai etniskās piederības, vai kā daļu no vispārēja līdztiesības apsekojuma (t. i., apsekojuma, kas visaptverošā veidā aptvertu arī citas aizsargātās pazīmes). To valsts (un attiecīgā gadījumā reģionālā) līmenī var veikt kompetenta iestāde, statistikas pārvalde vai pētniecības organizācija, kurai ir attiecīga pētniecības kapacitāte un pieredze, ievērojot iepriekš uzskaitītos pamatprincipus (arī kartēšanas un vajadzību novērtēšanas pasākumus utt.).

⁵⁶ Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisija (ANO EEK) (2020), “[Poverty Measurement - Guide to Data Disaggregation](#)”, 70. lpp.

Valstu prakses piemēri

Itālijā 2015. gadā *Istat* veica apsekojumu par "[otrās paaudzes integrāciju](#)" (*ISG*), ko līdzfinansēja Iekšlietu ministrija un ES Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonds (*EFI*).

2021. gadā **Luksemburgā** uzsāka valsts mēroga [apsekojumu par rasisma un rasu-etniskās diskriminācijas pieredzi](#), kurā tiks aplūkoti tādi jautājumi kā: cik izplatīts ir rasisms un etniskā diskriminācija Luksemburgā? Pret kādām iedzīvotāju grupām tā ir galvenokārt vērsta? Kādos kontekstos un situācijās iedzīvotāji saskata diskriminējošas darbības un attieksmi? Kur un kādā veidā var rīkoties, lai cīnītos ar šīm problēmām?

Apsekojumu koordinē Ģimenes, integrācijas un Lielā reģiona ministrija un īsteno Luksemburgas Sociālekonomisko pētījumu institūts (*LISER*), piedaloties *Centre d'étude et de formation interculturelles et sociales (CEFIS)*.

Aptaujas anketa tiks nosūtīta 15 000 nejauši izvēlētu iedzīvotāju, un tajā būs vairāk pārstāvētas riskam pakļautās iedzīvotāju grupas. Aptaujas anketa būs pieejama piecās valodās — franču, luksemburgiešu, vācu, angļu un portugāļu — un galvenokārt tiks veikta tiešsaistē. Tas attiecas gan uz vietējiem luksemburgiešiem, gan imigrantiem.

Anketā iekļauti jautājumi par respondentu personiskajām pazīmēm, viņu attieksmi pret rasismu, viedokli par imigrāciju un daudzveidību, viņu izpratni par etnisko un rasu diskrimināciju Luksemburgā, kas pieredzēta kā lieciniekiem vai upuriem. Apsekojumā iegūtie dati tiks izmantoti, lai noteiktu nozares, kurās ir jāveic konkrēti pasākumi. Tie tiks ņemti vērā arī, izstrādājot politikas ieteikumus rasisma un diskriminācijas apkarošanai. Šīs problēmas tiek saskatītas vairākās jomās, piemēram, nodarbinātība, mājojki, piekļuve veselības aprūpei, izglītība un sociālie tīkli: [rasisms \(liser.lu\)](#).

Norvēģijas Bērnu, jaunatnes un ģimenes lietu direktorāts kopā ar Norvēģijas Veselības aizsardzības direktorātu 2020. gadā līdzfinansēja valsts [apsekojumu par dzīves kvalitāti](#). Apsekojumā ir iekļauti jautājumi par dzīves kvalitāti, apmierinātību ar savu fizisko un garīgo veselību, kā arī optimismu attiecībā uz nākotni, jēgu un apņēmību ikdienas dzīvē u. c. Apsekojums tika atkārtots 2021. gadā, un, cerams, ka tas tiks veikts arī turpmāk — vai nu reizi gadā, vai arī retāk.

Citi ētiski apsvērumi par datu vākšanu, pamatojoties uz rasu vai etnisko piederību⁵⁷

- **Visu respondentu dalībai jābūt brīvprātīgai.** Īpaši svarīgi būs nodrošināt, lai mērķgrupas nejustos apdraudētas, kad tās aicinās piedalīties apsekojumā, netiktu piespiestas piedalīties, baidoties no negatīvām sekām, un lai jebkāda iesaistīšanās nemazinātu uzticību iestādēm. Turklāt dalība pētījumā daudziem mērķgrupu pārstāvjiem var būt nepazīstama pieredze, un tas var izraisīt kauna vai baiļu sajūtas. Tāpēc ļoti svarīgi būs veidot uzticību.
- **Kopienas organizāciju, mediatoru un no attiecīgajām grupām piesaistītu intervētāju izmantošana.** Ir svarīgi nodrošināt, lai mērķgrupas nejustos spiestas piedalīties apsekojumā, tāpēc ir rūpīgi jāapsver paļaušanās, piemēram, uz reliģiskajiem līderiem, kaut arī, ņemot vērā viņu stāvokli un ietekmi savās kopienās, viņi var būt noderīgi apsekojuma popularizēšanā. Runājot par intervētāju piesaistīšanu no attiecīgajām mērķgrupām, ir vērts atzīmēt, ka dažas kopienas var būt nelielas un dažkārt intervijas situācijā, ja intervijas laikā blakus ir kāds no tās

⁵⁷ Pamatojoties uz *FRA* pieredzi grūti sasniedzamu iedzīvotāju un (etnisko) minoritāšu, kā arī imigrantu un imigrantu pēcnācēju aptaujāšanā.

pašas etniskās grupas, var rasties bažas par privātumu vai nevēlēšanās atbildēt uz sensitīviem jautājumiem patiesi.

- Tāpat liela nozīme būs **informētai piekrišanai par dalību un tiesībām neatbildēt uz noteiktiem jautājumiem**. Ir **vajadzīga skaidra komunikācija, pētījumu izskaidrojot vienkāršā un saprotamā veidā**. Respondentiem ir jāpiedāvā vienkāršs un skaidrs veids, kā atteikties no dalības apsekojumā.
- **Droša vide, kurā respondenti var atbildēt uz jautājumiem savā tempā, privāti, nebaidoties, ka viņus noklausīsies citi mājāsaimniecības locekļi vai garāmgājēji**, vairo uzticību, uzlabo respondenta pieredzi un galu galā ļauj iegūt labākus datus.
- **Intervētāju pieskaņošana** (tai skaitā dzimuma, valodas vai migrācijas pieredzes pieskaņošana) var palielināt atbilžu skaitu, kā arī respondentu piekrišanu un tādējādi uzlabot pētījuma rezultātus.
- **Intervētāju apmācībā** būtu jāiekļauj moduļi, kas veltīti dažādībai un rasisma novēršanai, lai mazinātu iespējamo diskomforta sajūtu darbā ar respondentiem.
- Kaitējuma nenodarīšanas principi būtu jāattiecina arī uz intervētājiem. Tā kā **intervētāji** projekta laikā **apmeklē** viņiem nepazīstamu cilvēku **mājas**, viņi pakļauj sevi zināmam riskam un var satikt respondentus, kuriem intervija izraisa traumatiskas atmiņas.
- Informēšana par **atbalsta dienestiem** ir svarīga, strādājot ar visneaizsargātāko sabiedrības daļu, piemēram, tiem, kuri, iespējams, ir piedzīvojuši apspiešanu, vardarbību vai seksuālu izmantošanu un kuri joprojām var būt apdraudēti.
- Dažās valstīs **jautājums par etnisko pašidentifikāciju tiek uzskatīts par īpaši sensitīvu un sarežģītu**. Ieteicams brīdināt respondentus par šādu jautājumu pirms tā uzdošanas un dot viņiem iespēju to pilnībā izlaist, ja viņi to vēlas.
- Valstis un datu vācēji tiek mudināti atbalstīt un veicināt etnisko / rasu stereotipiem pakļauto minoritāšu **“datu piederību”**, piemēram, sadarbojoties ar etniskajām kopienām saistībā ar datu analīzi, prezentēšanu un rezultātu izplatīšanu.

SAZIŅA AR ES

Klātienē

Visā Eiropas Savienībā ir simtiem *Europe Direct* informācijas centru. Sev tuvākā centra adresi varat atrast tīmekļa lapā https://europa.eu/european-union/contact_lv

Pa tālruni vai e-pastu

Europe Direct ir dienests, kas palīdz rast atbildes uz jautājumiem par Eiropas Savienību. Ar šo dienestu varat sazināties šādi:

— zvanot uz bezmaksas tālruni: 00 800 6 7 8 9 10 11 (daži operatori par šiem zvaniem var iekasēt maksu);

— zvanot uz šādu parasto tālruņa numuru: +32 22999696 vai

— pa e-pastu, izmantojot šādu tīmekļa vietni: https://europa.eu/european-union/contact_lv

KĀ ATRAST INFORMĀCIJU PAR ES

Tiešsaistē

Informācija par Eiropas Savienību visās oficiālajās ES valodās ir pieejama portālā *Europa*: https://europa.eu/european-union/index_lv

ES publikācijas

ES bezmaksas un maksas publikācijas varat lejupielādēt vai pasūtīt šeit:

<https://op.europa.eu/en/publications>. Vairākus bezmaksas publikāciju eksemplārus varat saņemt, sazinoties ar *Europe Direct* vai tuvāko informācijas centru (sk. https://europa.eu/european-union/contact_lv).

ES tiesību akti un ar tiem saistītie dokumenti

Ar visu ES juridisko informāciju, arī kopš 1952. gada pieņemtajiem ES tiesību aktiem visās oficiālajās valodās, varat iepazīties vietnē EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>.

ES atvērtie dati

ES atvērto datu portāls (<http://data.europa.eu/euodp/lv>) dod piekļuvi ES datu kopām. Datus var lejupielādēt un bez maksas izmantot kā komerciāliem, tā nekomerciāliem mērķiem.

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs